LAISVĖ
Bi-weekly
102-02 Liberty Ave.
Ozone Park, N. Y. 11417
Telephone: 641-6887
Area Code 718

Entered as second class matter at the Post Office of Jamaica, N. Y., under the Act of March 3, 1879.

LAISVĖ

THE LITHUANIAN BI-WEEKLY

LAISVĖ—LIBERTY
Dvisavaitinis
Jungtinėse Valstijose $12.00
Kanadoje $15.00
Kitur užsienyje $15.00
Pavienio egzemploriaus kaina 25 centai

PRICE 25 c.

NO. 13 ★ ★ ★ ★ ★ **PENKTADIENIS, RUGSĖJO [SEPTEMBER] 13, 1985** **OZONE PARK, N. Y. 11417** ★ ★ ★ ★ ★ ★ **74-IEJI METAI**

TRUMPAI

Luanda, Angola. — Čia posėdžiavusieji neprisijungusiųjų šalių užsienio reikalų ministrai išleido pareiškimą, remiantį Pretorijos režimo kalinamą Afrikos nacionalinį lyderį Nelson Mandela. Reiškiamas jam solidarumas, pagarba ir pasididžiavimas jo ištverme ir smerkiama Amerika ir kitos Vakarų pasaulio valstybės už Pretorijos režimui teikiamą paramą.

Jungtinės Tautos. — Čia oficialiai paskelbta, kad į Generalinės asamblėjos sesiją atvyksta Libijos vadovas plk. Muammar el Qaddafi. Tai bus jo pirmas vizitas į JAV. Kalbama, kad JAV Valstybės departamentas galįs neduoti jam vizos, nors paprastai Jungtinių Tautų atstovams nedaroma sunkumų.

Stony Brook, L. I. — Buvęs JAV senatorius Jacob Javits, kuris yra laikomas JAV ir TSRS santykių ekspertu, savo studentams pareiškė, kad reikia viltingai žiūrėti į šį rudenį Genevoje įvyksiantį prez. Reagano ir Gorbačiovo susitikimą. Esą jiedu yra tikri savo šalių vadai ir tai, ką sutars, bus vykdoma.

Santiago. — Čilės sostinėje tūkstančiai demonstrantų rugsėjo 4 d. pripildė gatves, reikalaudami demokratinių reformų. Ta pačia proga opozicijos vadai rinko parašus ant dokumento, reikalaujančio, kad būtų sugrąžinta demokratija. Šias demonstracijas suorganizavo Demokratinis alijansas, šešių partijų koalicija.

Guatemala. — Po daugiau nei savaitę užtrukusių neramumų gatvėse, valdžia sutiko užšaldyti pagrindinių maisto produktų kainas ir atšaukti transporto bilietų kainų pakėlimą. Kadangi neramumų centrai buvo universitete ir mokyklose, kariuomenė buvo užblokavusi universitetą ir uždarė pradžios ir vidurines mokyklas. Neramumai kyla dėl ekonominių ir politinių sąlygų. Valdžia žada laisvus rinkimus ateinančių metų sausio 14 d. Žada taip pat pakelti atlyginimus.

"SAMANTHOS SMITH NIEKADOS NEPAMIRŠIME"

Tai vaizdas iš Samanthos Smith smagių valandų, kurias ji praleido pionierių stovykloje "Artek" Kryme. Jai įteikiama duona su druska, tradicinis sutiktuvių simbolis.

Maskva. — Žinia apie tragišką trylikametės mokinės Samanthos Smith mirtį, sudužus lėktuvui netoli Auburn-Lewiston aerouosto, Maine valstijoje, buvo pranešta visoje Tarybų Sąjungos spaudoje, per radiją ir TV. "Mes niekados nepamiršime Samanthos Smith" — taip vienbalsiai išsireiškė Maskvos jaunimas, su kurių atstovais kalbėjosi "Novosti" spaudos agentūros korespondentas.

Šios mokinės vardas gerai žinomas Tarybų Sąjungoje ir visame pasaulyje. 1983 m. liepos mėnesį ji kartu su savo tėvais apsilankė Tarybų Sąjungoje, kur įsitikino, kad tarybinė liaudis nuoširdžiai nori gyventi taikoje, užkirsti kelią branduoliniam karui.

Prieš tai ji buvo parašiusi Tarybų Sąjungos vadovui Jurijui Andropovui laišką, kuriame pareiškė savo susirūpinimą dėl branduolinės grėsmės pasauliui. Pastarojo kvietimu ji su savo tėvais praleido dvi savaites Tarybų Sąjungoje. Kaip visuomeninių organizacijų viešnia, ji turėjo progos pabuvoti su tarybiniais moksleiviais įvairiose jų pramogose, pamokose ir net buvo nuvykusi į tarptautinę jaunimo stovyklą "Artek" Kryme.

Sugrįžusi namo, Samantha, savo tėvui padedant, parašė knygą apie tą savo viešnagę. 128-ių puslapių knygą "Journey to the Soviet Union" šiemet pavasarį Bostone išleido Little, Brown & Co. leidykla. Knygoje Samantha pabrėžia bendrą tarybinių ir Amerikos žmonių troškimą išsaugoti taiką planetoje. Ji ir savo susitikimuose su vienmečiais bei suaugusiaisiais Amerikoje pabrėždavo, kad "mes turime suvienyti savo pastangas kovoje už giedrą dangų virš mūsų planetos".

Pernai Samantha buvo antrą kartą nuvykusi į užsienį — šįkart ji apsilankė Hirošimoje, ant kurios amerikiečiai numetė branduolinę bombą prieš 40 metų. Kalbėdama apie garsųjį filmą "The Day After", kuriame vaizduojamas pasaulis po branduolinio holokosto, ji pareiškė: "Aš tik trokštu, kad tie vaizdai padarytų įtakos į valstybių vadovus ir priverstų juos pagalvoti, jog geriau būtų iš viso tokių bombų neturėti, nes visados kas nors kur nors gali suklysti".

Samanthos vardu pavadintas pats didžiausias lig šiol Sibire iškastasis deimantas.

Augusta, Maine. — Rugpjūčio 28 d. čia palaidoti palaikai Samanthos ir jos tėvo Arthuro, kurie kartu su kitais šešiais keleiviais ir įgula žuvo lėktuvo nelaimėje rugpjūčio 25 d.

Motiną Jane Smith globojo aktorius Robert Wagner, kuris su Samantha pastaruoju laiku gamino ABC-TV filmą "Lime Street". Samantha su tėvu kaip tik buvo begrįžtanti namo iš Londono, Anglijos, kur buvo filmuojami kai kurie epizodai.

Arthur Smith, 46 m. amžiaus, anksčiau dėstė anglų kalbą Maine universitete, bet paskui išėjo iš darbo, atsidėdamas grynai savo dukters vaidybinės karjeros tvarkymui. Ji buvo vienintelis jų vaikas.

Laidotuvėse dalyvavo ir Tarybų Sąjungos ambasados Washingtone pirmasis sekretorius Vladimir Kugalin, kuriam JAV Valstybės departamentas davė specialų leidimą atvykti į tą miestelį, nes jis, kaip ir kiti devyni šioje valstijoje, yra draudžiami TSRS piliečiams. Ambasada prisiuntė į bažnyčią baltų bei raudonų gvazdikų vainiką, papuoštą dviem baltais balandžiais.

Tarp daugelio užuojautų buvo ir Tarybų Sąjungos vadovo Michailo Gorbačiovo telegrama, kurioje, tarp kitų dalykų, sakoma: "Kiekvienas Tarybų Sąjungoje amžinai prisimins Samantha Smith kaip simbolį Amerikos mergaitės, kuri, kaip milijonai tarybinių jaunų vyrų ir moterų, svajojo apie taiką ir tarpusavio draugystę tarp žmonių".

Surado "Titaniką" dviejų mylių vandenyno gelmėse

Newfoundland. — Apie 370 mylių nuotolyje į pietus nuo šios salos okeanografijos mokslininkams pavyko surasti prieš 73 metus nuskendusią "Titaniką", laivą, kuris buvo laikomas nenuskęstančiu, bet kuris nuskendo 1912 m. balandžio 14 d., su 1,503 keleiviais, pataikęs į ledkalnį.

Tą žinią pasauliui rugsėjo 2 d. pranešė jungtinės JAV-Prancūzijos ekspedicijos vadovas Robert Ballard, iš Woods Hole Oceanographic Institution of Massachusetts. Ją perdavė Kanados televizijos tinklas savo pasikalbėjime su mokslininku Ballard, esančiu JAV laivyno okeanografijos laive "Knorr". Tą ekspediciją finansavo JAV laivynas ir National Geographic draugija. Jai buvo pavesta išbandyti tolimojo vairavimo povandeninį laivą, aprūpintą video ir foto aparatais.

Kaip gi atrodė "Titanika", kurios tiek metų ieškojo jūrų gelmių tyrinėtojai, apie kurią rašė tiek daug rašytojų? Netrukus per TV bus parodytos nuotraukos iš to laivo kapinyno.

Pradžioje buvo jaučiamas pasitenkinimas, kad laivą pavyko surasti, bet nuotaikos greitai atslūgo, kai buvo imta galvoti, jog tai tikrumoje gi laivas, kuriame buvo palaidota daugiau kaip pusantro tūkstančio žmonių. Taip pasakojo ekspedicijos vadas Ballard, kuris taip pat pareiškė mintį, kad nebus stengiamasi laivą iškelti į krantą, esą bus kreipiamasi į Jungtines Tautas, kad jos paskelbtų tą vietą tarptautiniu memorialu.

Nors Ballard ir nepranešė tikslios vietos, kur "Titanika" ilsisi, kad jos nesistengtų ieškoti kiti tyrinėtojai, bet britų ekspertas John Pierce tvirtina, jog jis bandysiąs laivą iškelti nauja pripūstų balionų sistema.

Spauda praneša, kad Commercial Union of London, paveldėtojas originaliosios kompanijos, kuri buvo tą laivą apdraudusi $1.4 milijonų sumai, skelbia, jog "Titanika" jai priklauso.

Esama dar gyvų negausių keleivių, kurie patys pergyveno "Titanikos" skendimą ir buvo tarp 700 išsigelbėjusiųjų. Jie taip pat reiškia savo nuomonę. Jų manymu, laivas yra kapinynas, ir reikia jį palikti ramybėje.

Pagerbė Peru komunistą

Lima. — Naujasis Peru respublikos prezidentas Alan Garcia Perez suteikė aukščiausiąjį valstybės atžymėjimą Peru komunistų partijos generaliniam sekretoriui Jorge del Prado.

Medalis — darbo ordinas buvo įteiktas specialiai surengtame bankete, skirtame atžymėti Del Prado 75-erių metų amžiaus sukaktį. Prezidentas pareiškė, kad Del Prado visą savo gyvenimą yra paskyręs Peru ir viso pasaulio darbo žmonių labui ir kovai už jų idealus.

Gaisrų liepsnos baltųjų rajonuose

Cape Town. — Ateina žinių, kad juodaodžių kova prieš rasinę Pretorijos vyriausybės politiką persikelia į baltųjų rajonus. Ligšiol degdavo sodybos vien tik juodųjų gyvenamuosiuose rajonuose, o rugsėjo pradžioje mišrių rasių jaunimo būriai ėmė puldinėti priemiesčius, kur gyvena baltieji.

Tai pirmieji atvejai, kai paliesti baltųjų rajonai jau daugiau kaip metus užtrukusiuose rasiniuose neramumuose, pareikalavusiuose daugiau kaip šešių šimtų gyvybių. Dėl šitų neramumų režimas buvo priverstas 36-iuose rajonuose įvesti nepaprastą stovį. Policija suiminėja ir sodina į kalėjimą visus, kas įstatymų nepaiso.

Buvo suimti aštuoni šimtai moksleivių už tai, kad boikotavo valdžios įsakymą eiti į mokyklą ir buvo išlaikyti porą dienų, neleidžiant nė su tėvais susitikti.

Suimtas ir kalėjiman pasodintas vienas žymių dvasininkų, Rev. Allan Boesak, World Alliance of Reformed Churches prezidentas, kuris vadovauja daugiau kaip dešimčiai milijonų tikinčiųjų. Jis įkalintas už tai, kad, nepaisant draudimo, ruošėsi vadovauti demonstracijai, reikalaujant paleisti iš kalėjimo jau daugiau kaip 20 metų kalinamą advokatą, aparteido priešą nacionalistą Nelson Mandela.

Dalis moksleivių, kurie buvo policijos areštuoti už mokyklų boikotavimą, su ginkluota apsauga sunkvežimiais išvežiojami į namus. Už tai, kad šiuos ir panašius policijos žygius pasmerkė ir piktais žodžiais palydėjo policininką teisme, suimtas ir įkalintas Nobelio Taikos premijos laureato sūnus Trevor Tutu, 29 m. amžiaus.

Prasidės pasitarimai dėl oro susisiekimo atnaujinimo

Washington. — Prez. Reagano administracija oficialiai paskelbė, kad šį mėnesį prasidės pasitarimai tarp JAV ir Tarybų Sąjungos dėl lėktuvų susisiekimo atnaujinimo. Aeroflotas vėl pradėtų skraidyti į New Yorką ir Washingtoną, o Pan American — į Maskvą.

Toks civilinės aviacijos paktas būtų dalimi platesnio projekto, kuris apimtų apsikeitimus mokslo, kultūros, technologijos ir konsulinėje srityse. JAV atidarytų savo konsulatą Kijeve, o TSRS — New Yorke.

Kaip Valstybės departamento sluoksniai skelbia, toks planas dabar ruošiamas ir bus parengtas pasirašyti didvalstybių vadovams, kai jiedu susitiks Genevoje lapkričio 19-20 dienomis.

Manoma, jog tą planą proteguojas Valstybės sekretorius George Shultz, kuris nori, kad viršūnių susitikimas reikštų ką nors daugiau, nei paprastą progą susipažinti. Toks dalykas prisidėtų prie savitarpio santykių pagerinimo, net jei nieko nebūtų pasiekta nusiginklavimo srityje.

Aerofloto lėktuvai anksčiau skraidė į New Yorką ir į Washingtoną, bet tuos skridimus į New Yorką JAV suspendavo Carterio laikais ryšium su 1979 m. įvykiais Afganistane, o skridimus į Washingtoną sustabdė prez. Reagan, kai 1981 m. gruodžio mėn. buvo įvestas karo stovis Lenkijoje.

Tuo tarpu Pan American savo skridimus sustabdė 1978 m. savo noru, aiškindama, kad tai buvo nepelninga. Dabar Pan American planuoja gauti teises skraidyti per TSRS teritoriją į Vakarų Europą ir Indiją. Taupymo sumetimais ši kompanija keleivius iš JAV pervežtų 747 tipo lėktuvais į Vakarų Europą, o iš ten į Maskvą naudotų lengvesnio tipo lėktuvus — 737 ar pan.

Žinią apie pasitarimus palankiai sutiko Amerikos turizmo agentūros. Jų duomenimis, dabar kasmet į Tarybų Sąjungą skrenda apie 80 tūkst. turistų, o anksčiau, kai buvo tiesioginis susisiekimas, turistų būdavę iki 100 tūkst.

BOLIVIJOS DARBININKAI PROTESTUOJA

Daugiau kaip 10 tūkstančių darbininkų buvo pripildę Bolivijos sostinės La Paz gatves, protestuojant prieš savo naujojo prezidento įvestąsias ekonomines priemones infliacijai sumažinti. Jie žada protestuoti, ligi jis tą savo programą pakeis.

La Paz. — Bolivijos darbininkams atstovaujančios unijos "Central" nariai pradėjo kovą prieš vyriausybės naująją ekonominę politiką, siekiančią sumažinti infliaciją. Jau surengė 48 valandų streiką, kuris buvo suparalyžavęs visas gyvenimo sritis. Unija žada ir toliau skelbti streikus, ligi prieš mėnesį prezidentu tapusio Victor Paz Estenssoro administracija pakeis savo ekonominę programą.

Infliacija Bolivijoje kaskart didėjo, buvo pasiekusi 14 tūkstančių procentų. Prisibaimindamas, kad infliacija nepasiektų 44 tūkstančių procentų, prezidentas paskelbė aštrias priemones jai sumažinti. Pirmiausia buvo nuvertintas pezas 95 procentais. Toliau — ligi gruodžio mėnesio užšaldytos algos, perorganizuotos valstybinės įmonės, valdžios ir privačioms įmonėms leista atleidinėti darbininkus, sustabdytos subsidijos maisto ir naftos produktams, benzino kaina pakelta net tūkstantį procentų.

Planavimo ministras Guillermo Bedregal pareiškė, kad naujasis šalies prezidentas verčiau pasitrauks, negu pakeis programą, kuri būtina sustabdyti infliacijai ir pagyvinti pramonei. Tuo tarpu unijos "Central" gen. sekretorius Juan Lechin Oquendo tvirtina, kad jei prezidentas pasitrauktų, tai padarytų kraštui malonę, nes naujosios ekonominės priemonės yra tikras kriminalas ir paneigia darbo klasės teises.

Vyriausybė užšaldė mėnesinį atlyginimo minimą tarp $15-$20, ką darbininkų unijos vadas vadina "bado atlyginimu". Be to, darbininkija priešinasi ir prieš deficito paliestų valstybinių įmonių decentralizaciją, valdžios subsidijuojamų krautuvių uždarymą ir jų personalo sumažinimą.

Drastiškosios ekonominės priemonės įvestos rugsėjo pradžioje. Prieš jų įvedimą prekių kainos kildavo valandomis. Prieš keletą metų už 100 tūkst. pezų dar galima būdavo nusipirkti automobilį, o pastaruoju metu — vos duonos kepalą.

LAISVĖ

LITHUANIAN BI-WEEKLY

PUBLISHED BY THE LITHUANIAN COOPERATIVE PUBLISHING SOCIETY, INC. ISSN 0044-703X

Postmaster: Send address changes to
102-02 LIBERTY AVENUE, OZONE PARK, N. Y. 11417

Entered as second class matter at the Post Office of Jamaica, N. Y.
Established April 5, 1911

Edited by "Laisvė" Editorial Board

SUBSCRIPTION RATES:

United States, per year $12.00	United States, per 6 months... $6.50
Canada, Lat. Amer., per year . $15.00	Canada, Lat. Amer., 6 months . $8.00
Foreign countries, per year ... $15.00	Foreign countries, 6 months ... $8.00

"Stebuklingoji Amerikos mergaitė"

Samantha Smith, vos sulaukusi 13 metų amžiaus, tragiškai žuvo lėktuvo avarijoje jos gimtoje Maine valstijoje. Kartu su ja mirė ir jos tėvas bei keli kiti keleiviai. Mažas keleivinis orlaivis, kaip matyti, išsiruošė turmpon kelionėn per lietų ir audrą, kuomet būtų buvę saugiau palaukti. Ir taip likimas lėmė, kad Samantha prarado savo jauną gyvybę degančių lėktuvo skeveldrų krūvoje...

Samantha, kaip žino jau visas pasaulis, nebuvo eilinė mergaitė. 1983-iaisiais metais ji parašė laišką Tarybų Sąjungos vadovui Andropov, išreikšdama savo susirūpinimą, kad pasauliui grėsia branduolinis karas; ji klausė, kaip būtų galima tokio karo išvengti. Daug kas rašo laiškus, ypatingai vaikai. Bet kaip Samantha ir jos tėvai nustebo, kai Andropovas Samanthą pakvietė atvykti į Tarybų Sąjungą, savo akimis pamatyti, kaip TSRS žmonės pageidauja pasaulinės taikos.

Samantha, savo tėvelių lydima, nuvyko. Ten ji praleido kiek laiko pionierių-vaikų stovykloje, važinėjo po šalį, kalbėjo per televiziją — kitaip sakant, ši skaisti, jausminga, tiesos ieškanti mergaitė tapo kaip ir neoficialia taikos ambasadore.

Dabar, kai jos jau nėra, mes liūdime netekę jos, ne tik kaip jauno žmogaus, bet ir simbolio. Tarybų Sąjungos spaudoje teisingai pasakyta: "Jaunutis žmogus, bet su plačia drąsia širdimi, Samantha geriau suprato tą, ko nesupranta kai kurie užaugę amerikiečiai, kad Tarybų Sąjungos žmonės "virš viską" nori taikos..."

Neatsuksi istorijos rato...

Pietų Afrikos rasistiniai valdovai to dar nenori suprasti, bet atrodo, kad tą jau supranta visas pasaulis: istorijos rato negalima atsukti, Pietų Afrikos juodosios masės, kurios sudaro gyventojų didžią daugumą, niekad nesugrįš prie senos padėties, niekad neleis išnaudotojams juos vergti būdami ramūs masiniai nepasipriešinę.

Rasistai visokias būdais ir provokacijomis bando gintis, bet tas jiems nepadeda. Visų pirma, jie bandė suskaldyti nebaltuosius gyventojus, kad jie vieningai neveiktų. Jie davė maišyto kraujo taip vadinamiems mulatams (Pietų Afrikoje jie žinomi kaip "Colored") ir aziečiams tam tikras privilegijas, net teisę turėti atstovybes parlamento specialiuose butuose, bet iš to nieko neišėjo — visi žino, kad ta "atstovybė" bejėgė, tik fasadas.

Paskui valdantieji kraštą baltieji bandė juoduosius gyventojus sukiršinti prieš azijiečius, ypatingai indusus, kurių ten gyvena arti milijono. Kadangi nemažas skaičius Indijos ir Pakistano kilmės Pietų Afrikos gyventojų yra maži komersantai, smulkių krautuvėlių savininkai, buvo nesunku prieš juos sukiršinti kai kuriuos atsilikusius juoduosius gyventojus. Valdžios agentai žmones kiršino ir skelbė, kad tikrasis priešas yra ne baltoji valdžia, o "išnaudotojai indusai". Jiems pasisekė išprovokuoti užpuolimus, bet ne ilgam — juodųjų gyventojų ir indusų atstovai tarėsi, išleido bendrus pareiškimus ir valdžios provokatorius demaskavo.

Valdžia ėmėsi dar kitos provokacijos: jie suverbavo rezervacijose gyvenačiųjų zulų genčių būrius, juos atvežė į miestus ir paleido puldinėti juoduosius demonstrantus — kitaip sakant, naudoti juoduosius gyventojus prieš juoduosius. Tai sena taktika, kurią išnaudotojai visuomet stengiasi padaryti jiems padedančiu ginklu. Taip, pavyzdžiui, britai imperijos laikais naudojo Indijos sikus ir Nepalio gurkus, kaip savo policininkus pačioje Indijoje, Burmoje, Malajoje, Hong-Konge. Amerikiečiai ir prancūzai naudojo Vietname kalniečius, taip vadinamus "montaniaurus" prieš Vietnamo patriotus-kovotojus.

Bet ir tas valdžiai nepasisekė — vienoje kitoje vietoje durtuvais apsiginklavę zulai puolė juoduosius demonstrantus, bet kai į juos buvo per garsintuvus prabilta, kai demonstrantai jiems išaiškino padėtį, jie susiprato ir grįžo į rezervacijas...

Toių pavyzdžių galima daug duoti. Bet užtenka viską trumpai susumuoti — baltosios hegemonijos ir rasizmo galas artinasi, rieda per visą Pietų Afriką, ir niekas negali jo sulaikyti.

Skandalas V. Vokietijoje

Vakarų Vokietijos aukštas žvalgybos pareigūnas, Hans Joachim Tiege, perėjo rubežių į Rytų Vokietiją ir pasiprašė politinės prieglaudos. Tiege buvo ne paprastas žvalgybos aukštas funkcionierius, bet jis turėjo ypatingas pareigas: vadovavo kaip tik tai įstaigai, kurios pareigos yra prižiūrėti įtariamus Rytų Vokietijos šnipus ir agentus, demaskuoti juos ir suimti. Kitaip sakant, jo rankose buvo visas antiespionažinis mazgas, o čia . . . jis pereina ton pusėn, prieš kurią jo įstaiga funkcionavo . . .

Na, tame nieko naujo — taip atsitinka tarp valstybių. Bet Vakarų Vokietijoje tokie skandalai visuomet sukelia aštrias peštynes tarp dviejų didžiųjų partijų, krikščionių demokratų ir socialdemokratų. Prieš keletą metų, kuomet socialdemokratas Willi Brandt buvo prie valdžios vairo, buvo padarytas panašus atidengimas: jo kanceliarijoje dirbąs aukštas pareigūnas pasirodė esančiu Rytų Vokietijos agentu, kuris kiekvieną valdžios kabinete aptariamą planą tuojau perduodavo Rytams. Krikščionys-demokratai sukėlė didelį aliarmą, teigė, kad Brandt "apsisupo kairiais socialdemokratais, kurie beveik komunistai" ir jie reikalavo, kad Brandtas pasitrauktų, ką jis buvo priverstas padaryti. Dabar socialdemokratai bando tą patį padaryti su kancleriu Kohl. Artima ateitis parodys, kokie bus rezultatai.

Kanados automobilių darbininkų didžioji diena

Toronto. — United Auto Workers kanadiškoji dalis, atstovaujanti 135 tūkstančiams darbininkų, priėmė naują konstituciją, oficialiai patvirtindama pradžią nepriklausomos unijos, atsiradusios po atsijungimo nuo JAV kamieno.

Daugiau kaip 340 delegatų pabalsavo už konstituciją jai patvirtinti sušauktoje konvencijoje, o Robert White, kuris pats pirmasis pradėjo žygius už atsiskyrimą nuo amerikiečių, tapo išrinktas pirmuoju prezidentu. Jis tą dieną, kada įvyko balsavimas, pavadino "Kanados automobilių darbininkų didžiąja diena".

United Auto Workers unija, apjungianti daugiau kaip milijoną darbininkų, jau senokai dirba kaip dvi atskiros grupės. Kanadiškoji unijos dalis, kurią sudaro 108 lokalai, tam tikrą laiką dar turės teisinius ryšius su Amerikietiškąja dalimi, ligi bus susitarta dėl finansų ir darbo sutarčių. Manoma, kad galutinis atsiskyrimas įvyks per UAW unijos tarptautinę konvenciją, kuri ateinančių metų gegužės mėnesį įvyks Anaheim, Cal.

Kas ką rašo ir sako

SIELŲ POKALBIS

Išgarsėjęs mūšis Lietuvos istorijoje yra Žalgirio, kuriame Vytauto vadovaujamos jėgos, įskaitant talkininkus baltarusius, rusus, lenkus, totorius ir kitus, nugalėjo Kryžiuočių ordiną. Kiek mažiau yra žinomas mūšis prie Šiaulių (žinomas ir kaip "Saulės mūšis"), kuriame lietuviai vieni, įskaitant žemaičius, nugalėjo kalavijuočių ordiną.

Apie tuos įvykius "Drauge" (liepos 23) rašo istorikas Dr. J. Genys:

" Ateinančiais metais sueis 750 metų, kai lietuviai sumušė Livonijos kalavijuočių ordiną prie Šiaulių. Yra žinoma labai tiksli šio mūšio data. Kautynės įvyko 1236 metais rugsėjo 22 dieną (Šv. Mauricijaus dieną).

Žygį į Lietuvą prieš pagonis lietuvius suorganizavo Livonijos kalavijuočiai, kurių tikras vardas buvo „Fratres militiae Christi". Jie įsikūrė Livonijos teritorijoje 1202-3 metais ir, įsistiprinę Dauguvos ir Gaujos krantų pilyse, terorizavo Lietuvos kraštą. Vieno tokio žygio metu (1229 m.) jie iššudė 2000 lietuvių ir pasigrobė 2500 arklių. Tam plėšikų žygiui vadovavo magistras Volkevinas. Tad vėl 1236 metais legatas Wilhelmas Madenietis įtikino popiežių Grigalių IX, kad reikia tęsti kovas prieš pagonis lietuvius. 1232 m. vasario 19 dieną popiežius paskelbė bulę, kad leidžia skelbti prieš lietuvius pirmąjį kryžiaus karą. Daug piligrimų (norinčių įgyti nuodėmių atleidimą) suvažiavo iš Vakarų Europos karui prieš pagonis, ypač didelis skaičius atvyko iš Vokietijos. Šalia jų ordinas įtraukė vyrus iš savo okupuotų kraštų — lybius, estus ir latgalius. Taip pat gavo apie 200 vyrų („Ruzen") iš rusiškos Pskovo kunigaikštijos. Šiam žygiui vėl vadovavo magistras Volkevinas."

Pabandykime šią medžiagą panagrinėti logiškai. Kaip apie tą visą galėtų galvoti pilnai tikinti tradiciniai katalikai, kurių be abejo yra "Draugo" skaitytojų tarpe. "Kristaus kariuomenės broliai" ("Fratres militiae Christi") žudikaiplėšikai išsirūpino iš popiežiaus Grigaliaus IX bulę, raginančią į kryžiaus karą prieš Lietuvą. "Pilgrimai", mums pasakoja katalikiškasis laikraštis, vyko, kad skersdami lietuvius-pagonis, jie gautų nuodėmių atleidimą.

Na, gerai. Katalikai tebetiki į pragaro ir rojaus egzistavimą. Reiškia, jeigu "Kristaus vietininkas žemėje" popiežius visokiems griešninkams per savo bulę atleido nuodėmes, jie, pagal katalikišką logiką, iki šios dienos yra rojuje, o ne pragare, nes jie "atpirko nuodėmes" liedami Lietuvos žmonių kraują!

Kitaip samprotauti katalikai negalėtų. Kiek mes su katalikybės dogmomis esame susipažinę, iki "prisikėlimo" visi tie, kurie pakliuvo į pragarą, pragare ir lieka, kurie danguje — danguje — nesvarbu kaip ilgai. Juk religija nekalba apie "repatriacijas", "perkėlimus" iš vienos vietos į kitą, juk negirdėta apie kokias nors "apeliacijas", tarp dangaus ir pragaro administracijų derybas, apie sielų reklasifikaciją . . . .

Galime įsivaizduoti tokį sielų pokalbį rojaus rekreacijos salėje, prie plaukiojimo baseino. Sėdi viena prie kitos, ant minkštų dėbesėlių, dvi sielos.

Senoji siela: Atrodo, kad esate naujai atvykęs. Sveikas! Malonu Jus čia sutikti.

Naujoji siela: Ačiū, ačiū. O kaip jums čia patinka?

Senoji siela: Kaip čia nepatiks! Randuos čia beveik 750 metų, bet vis negaliu pamiršti, kad buvo pavojus patekti į pragarą. Tik šventasis tėvas Grigalius Devintasis man pagelbėjo . . .

Naujoji siela: Pats popiežius?

Senoji siela: Taip, pats šventasis tėvas, tebūna palaiminta jo atmintis . . . Jis paskelbė, kad ir didieji nusikaltėliai, kaip aš, galime išsipirkti nuodėmes, jeigu stosime į kryžiaus karą prieš pagonis lietuvius ir žemaičius.

Naujoji siela: Ai, ai, ai! Na, gerai, tęskite . . . .

Senoji siela: Na, ką, aš gyvenau Manheime, bet man ir keliems kitiems nuodėmininkams Kristaus armijos broliai davė arklį ir po kelių mėnesių dasigavome į Livoniją.

Naujoji siela: Tad, tapote kareiviu?

Senoji siela: Ir dar kokiu! Mums davė šarvus, kalavijus ir pasakė, kad kuo daugiau litauerių kraujo praliesime, tuo bus geresni mūsų šansai atsipirkti nuodėmes ir patekti į dangų.

• • • • •

Na, grįžkime prie tikrenybės. Profesorius Dr. J. Genys taip aprašo Saulės-Šiaulių mūšį:

Šios kautynės pasibaigė vispusišku lietuvių laimėjimu. Apie 90% priešo kariuomenės buvo sunaikinta. Tik kas dešimtas priešo kareivis pasislėpė ar pabėgo. Taip pat sakoma, kad ir riteriai „ne vieną lietuvį čia nudėjo, kol patys liko nugalėti". Iš šaltinių galima atpažinti kai kurias kautynių smulkmenas. Prieš prasidedant ordino žygiui, piligrimai labai skubinosi kuo greičiau veržtis į Lietuvą, ypač didikai (Haseldorf ir grafas von Dannenberg). Net nerespektavo Volkevino strategijos. Pradžioje ordino žygis sekėsi. Sunaikinę pagonis „šen ir ten", jie jau ėmė trauktis atgal. Staiga prie upelio Šiaulių apylinkėje juos užpuolė pirmieji lietuvių būriai. Volkevinas siūlė čia pat kautis, bet kryžininkai šioje pelkėtoje vietoje nenorėjo prarasti savo arklių. Iš tikrųjų jų apšarvoti arkliai klimpo, o patys kryžininkai pakriko ir neparodė jokio narsumo, likdami be apsaugos („ane wer" — be apsigynimo). Lietuviai juos daužė su medžiais („mit baume"). Tur būt su šiaurės Lietuvoje žinomais „kuokais" — lyg „basebalo" muštukai su rumbuotom buožėm. Tas medžių panaudojimas galėjo būti ir kitoks. Kai kryžininkai susispietė į krūvas, gal buvo panaudoti ir rąstai palaužti jų eiles.

Stebėtina, kad skaitydami tokius raštus katalikiškieji "Draugo" prenumeratoriai neapserga schizofrenija. Iš vienos pusės, simpatija lyg lietuvių pusėje — jie daužė kalavijuočius su kuokais, su medžiais . . . Iš kitos pusės, "piligrimai skubėjo veržtis į Lietuvą" — o, juk, žodis **piligrimai** brangus kiekvienam katalikui. Atrodytų, kad "Draugas" ruošdamasis prie Lietuvos krikšto minėjimo, savo skaitytojams ir rėmėjams stengiasi įrodyti, kad laikraštis lietuviškas pirmoje vietoje, katalikiškas tik antroje. Tai gal reikalinga politinė taktika, bet ji prieštarauja tikybos ir bažnyčios dėsniams. Teoretiniai, tikintis puertorikietis katalikas "Draugui", turėtų būti artimesnis, negu netikintis lietuvis tautininkas. Bet taip, žinoma, nėra.

TARYBŲ SĄJUNGA NEPRADĖS KARO

Maskva. — Pirmajame savo interview, suteiktame amerikiečių magazinui, Tarybų Sąjungos Komunistų partijos CK gen. sekretorius Michail Gorbačiovas įspėja, kad pasaulinė padėtis nūdien esanti labai įtempta, bet jis užtikrina JAV žmones, kad Tarybų Sąjunga karo nepradėsianti.

Tasai pasikalbėjimas atspausdintas "Time" žurnale, kurio vyriausiasis redaktorius Henry Grunwald buvo atvykęs susitikti su Gorbačiovu. Savo atsakymuose į klausimus Gorbačiovas pabrėžė, kad Tarybų Sąjunga ateis gerai pasirengusi į lapkričio mėnesį įvyksiantį susitikimą Genevoje su prezidentu Reaganu. Ji darysianti viską, kad tasai susitikimas prisidėtų prie santykių pagerinimo tarp TSRS ir JAV.

Gorbačiovas priminė, kad Genevoje (nusiginklavimo pasitarimuose) Tarybų Sąjunga yra pasiūliusi planą, apimantį draudimą vystyti, bandyti ir dislokuoti erdvės puolamuosius ginklus. Jame įjungta ir tų ginklų tyrinėjimo stadija. Skiriami tyrinėjimai į grynai praktišką ir grynai mokslinį tipą.

Gorbačiovas sako, kad Washingtono kalbos apie "grynai mokslišKus" tyrimus yra ne kas kita, kaip priedanga vystyti erdvės ginklams. Ir čia jis pabrėžia, kad Tarybų Sąjunga nestovės nuošaliai. "Žvaigždžių karo" programa gaus atitinkamą atkirtį.

Panašiai Gorbačiovas kalbėjo ir Amerikos senatoriams, kuriuos jis buvo priėmęs Kremliuje. Jiems jis dar paminėjo ir tai, jog Tarybų Sąjunga į viršūnių susitikimą Genevoje atsiveš planų, kurie bus priimtini tiek JAV, tiek Tarybų Sąjungai, tiek visam pasauliui.

Tasso nuotraukoje vaizdas iš Time Inc. vyriausiojo redaktoriaus Henry Grunwald [dešinėje] susitikimo su Tarybų Sąjungos Komunistų partijos CK gen. sekretorium Michailu Gorbačiovu [kairėje].

PAGALBOS PRIREIKUS...

Tarp klausimų — tikrų ir prasimanytų — kurie diskutuojami lietuviškoje dipukinėje spaudoje, itin retai paliečiami socialiniai čia įsikūrusių lietuvių reikalai. Tiesa, laikas nuo laiko, žiūrėk, ima ir sužvilga koks nors rašinys apie lietuvį milijonierių ar pusiau milijonierių, iš kokio "patriotinio" parengimo švysteli reportaže pastabėlė apie svečius, suvažiavusius Kedilakais ir Lincolnais, ir etc.

Ir dar. Pasakojimuose apie lietuviškos kilmės veikėjus vietoj to paprasto žodžio "namai" vis dažniau kyšteli žymiai oresnis — "rezidencija". Taigi, iš viso to, kas tik čia paminėta, susidarytų įspūdis: lietuvių reikalai šioje padangėje — o'key. Visi visko turi ir visi viskuo patenkinti.

O juk yra visiškai kitaip! Tarp lietuvių — tame skaičiuje ir dipukinės kartos — daug senų žmonių. Kaip tik juos labai skaudžiai paliečia R. Reagano ekonominis kursas turtingus daryti dar labiau turtingais, vargšus stumti dar labiau žemyn. Juk jie nereikalingi, juk jie ne tik kad neprisideda prie Amerikos stiprinimo, bet yra našta. Jau ne vienas ir ne du nepajėgia verstis iš kuklios pensijos, kuri nė iš tolo nebegali pavyti milžino žingsniu žengiančio kainų būtiniausiems dalykams kilimo. Na, o kai tenka kreiptis į ligoninę, prasideda tikra tragedija. Apie tai nerašo spauda, kuri dėl teorinės, "bendros" lietuvybės lieja upelius krokodilo ašarų. Gaila, tačiau jei yra veikalų ir atskirų studijų pačiais įvairiausiais lietuviškos emigracijos gyvenimo klausimais, tai niekas nebando rimtai panagrinėti lietuvių socialinės padėties skerspjūvio — ne tik tų, kurie važinėja Kedilakais... Apie tuos reikalus kartas nuo karto pasirodo truputis informacijos tik negausių labdarybės veikėjų laiškuose tai ar kitai redakcijai, dažniausiai tada, kai norima pasididžiuoti nuveiktais darbais. Tada lyg yla iš maišo kyšteli faktas: daug, labai daug lietuvių, kurie reikalingi pagalbos! Štai prieš kiek laiko teko skaityti D. Valentinaitės, kuri užsiima lietuvių socialiniais reikalais, interviu.

Jame, mano manymu, yra keletas tikrai įsidėmėtinų faktų. Štai ką ji pasakė, atsakydama į klausimą, koks dipukinės visuomenės atsiliepimas į pagalbos reikalingų lietuvių reikalus: "Iki šiol gana menkas. Kol kas iš Chicagos ir jos priemiesčių tautiečių esame surinkę tik apie trečdalį reikalingos 2000 doerių sumos... Bijausi, kad terminui artėjant turėsiu pati asmeniškai pridėti skirtumą iš savo kuklių pajamų. O prieš akis stojasi naujas 5000 dolerių įsipareigojimas lietuvių visuomenės vardu."

Toliau buvo pastebėta: "Jūsų žodžiuose girdėti šiek tiek nusivylimo mūsų tautiečiais". D. Valentinaitė atsakė "Jokio nusivylimo nejaučiu mūsų skyriaus "klientais"... Jau pačiu tuo, kad jų **tiek daug** (pabraukta mano — aut) į mūsų įstaigą kreipiasi **prašydami pagalbos**, liudija, kiek mūsų darbas visuomenei yra reikalingas."

O štai į sekančius žodžius norėčiau atkreipti ypatingą skaitytojų dėmesį — jie kaip tik patvirtina tai, kas teigta aukščiau: "...Kai kurie iš jaunesnių, atrodo, galvoja, kad pas mus iš viso nėra žmonių, reikalingų organizuotos socialinės pagalbos. Kaip jie apsirinka!"

Beje, ten pat pažymėta, kad ir tos kuklios lėšos, kurios surenkamos, ateina iš vyresnės kartos žmonių — taigi, ne iš tų, kurie gyvena rezidencijose ir į patriotinius parengimus važinėja Kedikalais. Kaip pastebėjote, sumos, kurios čia minimos, prie dabartinės pinigų vertės yra labai kuklios, tačiau ir jų nepavyksta surinkti. Tai daug ką sako apie "brolius lietuvius" ir "patriotus", kurių ne vienas mėgsta girtis savo dideliais darbais.

Čia pateikta tik keletas faktelių, tačiau ir jie liudija toli gražu ne džiaugsmingą tikrovę...

Kauno radijo gamykloje kas pusantros minutės nuo konvejerio nuimamas vienas juodai baltas "Šilelis" ir kas šešios — spalvotas. Ir kiekvienas "Šilelis" — tai kelių tūkstančių žmonių darbas.

Monotonišką darbą cechuose dabar keičia robotai manipuliatoriai. Daugelį jų sukūrė patys kauniečiai. Naujus "Šilelio" modelius padeda projektuoti automatinė projektavimo sistema. Tuo būdu paspartėjo ir tikslesni tapo inžinieriai apskaičiavimai.

Gamykloje parengta ilgalaikė naujų televizorių modelių kūrimo programa. Televizorius modelis keičiamas kas penkeri, o jo išvaizda — kas vieneri-dveji metai.

Nuotraukoje: **Jauku neseniai stojusiame rikiuotėn televizorių kanalų selektorių surinkimo ceche.** A. Sabaliausko nuotrauka

Kultūros Atgarsiai

STANISLAVSKIO METODAS

Birželio pradžioje Maskvoje mirė Marija Osipovna Knebel, senosios kartos teatralė, K. Stanislavskio mokinė. Knebel buvo viena iš paskutinių ankstyvo tarybinio teatro veteranių ir ji iki pat mirties tęsė tas tradicijas — profesoriaudama A. Lunočiarskio vardo valstybiniame teatro meno institute, ji, kaip tai išsireiškia Vilniaus "Literatūra ir Menas", "buvo nepakanti kūrybinei rutinai, štampams, stagnacijai. Ir priešingai — su stebėtinu jautrumu ir džiaugsmu atsiliepdavo į visa, kas mene nauja ir jauna".

M. Knebel jauna būdama vaidino revoliucinio MCHAT teatro veikaluose, kuriuos režisavo pats Stanislavskis, vėliau ji pati režisavo — kartu su Nemirovičium-Dančenka, ir viena. Ji studijavo teatro istoriją, tapo menotyros daktare. Per visą gyvenimą buvo sutapusi su teatru, kuris jai buvo — viskas. "Literatūra ir Menas" pabrėžia, kad velionė palaikė artimus ryšius su teatrais Lietuvoje, kad Lietuvos teatralų tarpe yra daug jos buvusių mokinių: P. Gaidys, M. Karklelis, A. Galinis, D. Tamulevičiūtė, I. Vaišytė. Ji dažnai atvykdavo į Vilnių ir Kauną stebėti savo buvusių mokinių darbus . . .

Knebel žinoma ir Amerikos teatralų tarpe. Reikia atsiminti, kad Stanislavskio metodas ("The Stanislavski method") turėjo ir tebeturi plačią įtaką Amerikos teatrui. Kuomet Lee Strassberg per ilgus dešimtmečius vadovavo New Yorke tebegyvuojančiai Teatro Studijai, Stanislavskio teorijos apie teatrą ten buvo dominuojančios. Visa eilė Amerikos aktorių, kurie vėliau pagarsėjo teatre ir filmuose, vienu ar kitu metu dalyvavo tos Studijos sesijose, pamokose ir eksperimentiniuose vaidinimuose. Tarp jų radosi Marlon Brando, Marilyn Monroe ir eilė kitų vėliau tapusių Hollywood "žvaigždėmis".

Atrodytų, kad MCHAT ir ankstyvas tarybinis teatras iš vienos pusės ir Hollywoodas iš kitos — tai du labai skirtingi pasauliai, bet faktas yra, kad Hollywoode ir Broadwayuje iki šios dienos yra aktorių, kurie savo jaunystėje gilinosi į Stanislavskio, Dančenkos, Knebel teorijas . . . .

Teatro studijai New Yorke dabar vadovauja kiti, ir ne visi dabar laikosi nuomonės, kad Stanislavskio metodas vienintelis vertingas metodas teatre. Taip ar ne — bet rusiškas teatras yra giliai įleidęs šaknis New Yorke: beveik nėra sezono, kad kokia nors trupė nepastatytų kokiame nors "off-Broadway" teatre Čechovo "Vyšnių sodą" arba "Ivanovą", jau nekalbant apie visos šalies universitetų dramaturgijos fakultetus, kur Čechovas artimas ir savas.

DRAUGIŠKA KRITIKA

Tbilisio (Gruzijos sostinės) leidykla "Ganatleba" išleido 12 lietuvių poetų kūrybos rinkinį, pavadintą "Skrendančios Pušys". Vilniaus "Literatūra ir Menas" (birželio 15) spausdina Arvydo Valionio straipsnelį, kuriame jis reiškia savo pasitenkinimą, kruopščiai ir taisyklingai sudarytu leidiniu.

Kiek kitaip jis atsiliepia apie kitą, Kaliningrade išleistą leidinį "Dobrij Dien — Laba Diena". Tai rinkinys, kuris sutelkia Kaliningrade (buvusiame Karaliaučiuje) sukurtą rusišką poeziją ir Klaipėdoje sukurtą lietuvišką. Iš lietuvių kalbos į rusų išversta P. Širvio, J. Kantauto, E. Kelmickio, V. Brenciaus ir D. Kudžmaitės kūryba. A. Valionis nurodo, kad leidinys turi nemažai klaidų.Jis duoda pavyzdžių. Lietuviškas "beržas" rusiškame vertime pavirsta į "topolį" tik dėl to, kad jeigu "beržas", kuris yra vyriškos giminės, būtų išverstas į "berioza", kuris yra moteriškos giminės žodis, per visą eilėraštį reikėtų daryti daug pakaitų . . . Tad beržas tapo topoliu. Bet išeitis negera, nes topolis nėra būdingas lietuviškam peizažui . . . . Kitur vietoje "mylimas" lietuviškai rašoma "milimas". Valionis pastebi:

"Šios knygos (jis turi mintyje Gruzijoje išleistą. Red.) tituliniame lietuviškame puslapyje neišvystame nė vieno netikslumo. O čia — esame greta, ir klaidą būtų ištaisęs pirmas kolegiškas žvilgsnis. Bet . . ."

JOKŪBAS SKLIUTAUSKAS

Tame pačiame "Literatūros ir Meno" numeryje telpa pranešimas, kad rašytojas Jokūbas Skliutauskas tapo apdovanotas Kirgizijos TSR Aukščiausios Tarybos garbės raštu už aktyvų kirgizų kultūros propagavimą Lietuvoje, lygiai, kaip jis deda pastangas propaguoti lietuvių kultūrą Kirgizijoje. Jis panašiai, nors ne taip intensyviai, stiprina kultūrinius ryšius tarp Lietuvos ir kitų Azijos tarybinių tautų: kazachų, turkmenų ir t. t.

Skliutauską pirmą kartą sutikau Vilniuje 1964-ais metais. Šnekučiavomes prie kavutės "Neringoje" ir jis man pasakojo, kad jo karščiausias pageidavimas yra stiprinti tautų draugystę. Dar nebuvau susipažinęs su jo raštais ir šiaip nekaltai išsitariau: "Reiškia, Jūs darbuojates čia už lietuvių, lenkų, rusų, žydų draugystę?" Mat, aš turėjau mintyje Vilnių, kuris tada dar buvo labiau negu dabar daugiatautis miestas (lenkai, rodos, tada dar sudarė beveik trečdalį gyventojų). Mano pastaba Skliutauską nustebino.

Sveikinu Skliutauską ir visus kitus, kurie puoselėja draugystę tarp įvairių tautų. Bet, visgi, iki šios dienos galvoju, kad mano pastaboje, išreikštoje daugiau negu prieš dešimtį metų, buvo logikos. Dalykai tokie — gera skatinti, kelti, puoselėti draugystę tarp tolokai gyvenančių tautų, ypatingai tų, kurios turi savo respublikas. Bet gal dar svarbiau puoselėti draugystę tarp tautų, kurios gyvena susimaišiusios, kurios viena kitą gerai pažįsta, tarp kurių dar gyvi iš kapitalistinės praeities pasilikę antagonizmai. Puiku, kai rašytojai iš vienos respublikos nuvyksta į kitą, kad pravedami bendri literatūros vakarai ir t. t. Kodėl ne? Tie rašytojai dar prieš susitikdami buvo susipratę internacionalistai . . . Bet svarbiau, kad viens kito kultūrą labiau pažintų, gerbtų, įvairiom kalbom kalbą žmonės, kurie kas rytą važiuoja į darbą tais pačiais troleibusais Vilniaus gatvėmis, kurie praleidžia dienas tose pačiose darbovietėse, valgo tose pačiose valgyklose, bet skaito skirtingų kalbų laikraščius, kalba skirtingomis kalbomis prie šeimynos stalo tame pačiame sename Vilniuje . . . . **R. B.**

Virgilijus Noreika — LTSR valstybinės konservatorijos diplomatas su savo pedagogu — TSRS liaudies artistu Kipru Petrausku, 1985 metai. J. Grikienio nuotrauka

MŪSŲ KIPRAS PETRAUSKAS

Šių metų lapkričio 23 dieną sukanka 100 metų, kai gimė vienas iš lietuvių operos meno pradininkų, TSRS liaudies artistas Kipras Petrauskas. Šiai sukakčiai pažymėti sudaryta respublikinė komisija, numatyta didelė jubiliejinių renginių programa. Visoje Lietuvoje vyks paskaitos — koncertai iš K. Petrausko repertuaro, įžymaus scenos meistro atminimą pagerbs teatrai, valstybinė filharmonija, konservatorija, jo memorialinis muziejus, bibliotekos, radijas ir televizija, bus užbaigtas valstybės lėšomis statomas paminklas. Planuojama išleisti rinkinį atvirukų, primenančių reikšmingiausius mūsų dainininko vaidmenis operos scenoje.

Kipro Petrausko gimimo 100-osioms metinėms skirti ir du Lietuvos kino studijos dokumentiniai filmai — "Buvome greta", "Ir vėl kartu", — kurie jau rodomi kino teatruose.

Pirmasis filmas "Buvome greta" perkelia žiūrovą į šio šimtmečio pradžios Peterburgą. Ekranu plaukia nuostabi šiaurės sostinės architektūra, Nevos tiltai, visa didybe iškyla garsaus Marijos teatro fasadas, Konservatorijos rūmai. Dar besimokydamas Peterburgo konservatorijoje, profesoriaus S. Gabelio klasėje, jaunas, niekam nežinomas vaikinas iš gilaus Lietuvos kaimo — lyrinis tenoras Kipras Petrauskas pakviečiamas dainuoti pasaulinio garso Marijos teatre. Rosinio operoje "Sevilijos kirpėjas" įvyko pirmasis Kipro susitikimas su didžiuoju Fiodoru, nulėmęs jų tvirtą ir amžiną draugystę. Šaliapinas, — taip yra pažymėjęs viename savo laiškų K. Petrauskas, — tapo pačiu didžiausiu jo mokytoju, tikru kelrodžiu operos mene. Nuo 1911 iki 1920 metų jie drauge dainavo Marijos teatre pagrindines partijas rusų ir užsienio kompozitorių operose, 1925-1928 metais buvo surengę bendras gastrolines keliones po Prancūziją, Vokietiją, Ispaniją, Pietų Ameriką, dainavo didžiausiose to meto operos teatrų scenose. Kipro balsas skambėjo netgi garsiojoje Milano la Skaloje.

Negausią archyvinę medžiagą — fotografijas, laiškus, kitus dokumentus — vaizdžiai papildo Kipro Petrausko žmonos — Lietuvos TSR nusipelniusios artistės A. Žalinkevičaitės-Petrauskienės pasakojimai, senų Leningrado (buvo Peterburgo) gyventojų — scenos veteranų prisiminimai.

Antrajame filme "Ir vėl kartu" atkuriamas reikšmingas Lietuvos kultūrinio gyvenimo įvykis, kai 1934 metais Fiodoras Šaliapinas buvo atvykęs į buržuazinės Lietuvos laikinąją sostinę Kauną ir drauge su Kipru Petrausku dainavo Š. Guno "Fausto" spektaklyje. Filmo kūrėjai sugalvojo įdomų sprendimą: miesto laikraštyje "Kauno tiesoje" jie išspausdino skelbimą, kviečiantį visus tuos, kuriems prieš 50 metų buvo nusišypsojusi laimė klausytis to atmintino "Fausto", nustatytu laiku vėl susirinkti į teatrą.

Tuščioje Kauno muzikinio teatro salėje prožektorius apšviečia mažą grupelę žmonių. Kino kamera fiksuoja susikaupusius veidus. Žymus scenografas L. Truikys, operos režisūros veteranas A. Zauka, dramos teatro aktorius A. Mackevičius, kiti dosniai dalijasi savo gyvais prisiminimais apie tą 1934-ųjų metų spektaklį, kalba apie neprilygstantį Mefistofelį — Šaliapiną. Prisimena, kad bilietai juodojoje rinkoje buvo pardavinėjami pasakiškomis kainomis. Pirmą kartą, ir tur būt vienintelį lietuvių operos istorijoje, apyvartoje pasirodė net ir netikrų, sumaniai padirbtų teatro bilietų . . . Prisimindama, rodos, menkas, bet per laiko atstumą tokiomis brangiomis tapusias detales apie Šaliapino artistiškumą, jo repetavimo manierą, be galo rimtą požiūrį į kiekvieną spektaklį, iš ekrano kalba ir lietuviškoji Fiodoro Šaliapino Margarita — Lietuvos TSR liaudies artistė A. Staškevičiūtė, kuriai, deja, jau nebeteko pamatyti šio filmo. Ekrane kartojami tuo metu Kaune F. Šaliapino pasakyti žodžiai apie tai, kad jokie turtai žmogui negali atstoti Tėvynės. Tada Šaliapinas jau gyveno emigracijoje . . .

Šis kino pasakojimas apie Kipro Petrausko ir Fiodoro Šaliapino draugystę skatina žiūrovus apmąstymams apie skirtingus šių dviejų žmonių likimus. Kipras Petrauskas, visada likęs su savąja liaudimi, pelnė jos didžiausią pripažinimą, patyrė gyvenimo ir kūrybos pilnatvę.

Abu filmai, išversti į rusų kalbą, bus rodomi visose TSRS respublikose, jie taps savotišku vaizdiniu eksponatu F. Šaliapino memoriališkame muziejuje, kuris steigiamas Maskvoje.

Vida Petrauskaitė

Kaune duris atvėrė nauja arbatinė "Prie virdulio". Čia galima atsigerti devynių rūšių arbatos, tarp jų — kmynų, čiobrelių, mėtų, paskanauti blynų, firminio patiekalo "Pagrandukas".

Nuotraukoje: **Naujoje arbatinėje "Prie virdulio" arbatos pasiūlo barmenė Felicija Paulavičiūtė.** A. Sabaliausko nuotrauka

"Ąžuoliuko" kartos

Kai prieš ketvirtį amžiaus vyko pirmoji Respublikinių mokytojų namų choro "Ąžuoliukas" repeticija, į ją susirinko nedidelis būrelis vaikų. Dabar šis kolektyvas jau turi gražią kūrybinę biografiją. Jame dalyvauja daugiau kaip 500 vaikų ir jaunuolių. Nenuostabu, kad į jubiliejinį "Ąžuoliuko" koncertą Valstybinėje filharmonijoje susirinko visi, kas padėjo kurti choro biografiją. Muzika paliko jų sieloje gilų pėdsaką, o dosni mokytojų širdis atvėrė jiems duris į grožio pasaulį. Kai kurie jų tapo žinomais kompozitoriais, muzikantais, solistais.

O tie, kurie pasirinko kitas specialybes, savo laisvalaikį taip pat skiria dainai.

Nuotraukoje: **"Ąžuoliuko" choro vadovas, respublikos nusipelnęs artistas Vytautas Miškinis su jaunaisiais dainininkais.** V. Gulevičiaus nuotr.

Daugiau pastabų apie tarptautinius žodžius

Tęsiame diskusijas apie tarptautinių žodžių vartojimą mūsų dabartinėje raštinėje kalboje...

Pradėkime nuo čia vartoto pirmo sakinio ir į jį įsiskverbusio žodžio **diskusijos.** Ar jis būtinas, nepamainomas lietuvišku žodžiu? Atrodytų, kad pamainomas, nes čia pilnai tiktų žodis **pokalbis.** Kitaip sakant "tęsiame pokalbį apie..." Bet, ar visuomet žodis **diskusijos** ir pokalbis (arba pokalbiai) pilnai atitinka tą pačią prasmę? Ne, ne visuomet. Žmogus arba grupė žmonių gali pradėti **pokalbį** (kai vienas jį pradeda, išsireiškimas lyg duoda suprasti, kad laukiama atsiliepimo, kitų įsitraukimo. Jei ne — pokalbis ne pokalbis, o **pareiškimas).** Bet **pokalbis** turi **ramaus** būdo charakterį (arba pavidalą). Juk mes negalime sakyti, kad įvyko "karštas pokalbis" — jeigu karštas, tai jau prašosi žodis **diskusijos — "karštos diskusijos".** Kaip čia rasti lietuvišką pamainą? Na, galime, bet su bėda. Mes galime sakyti, kad "prasidėjo karštas kivirčas". Bet nuo **pokalbio** ne visuomet nušokoma į **kivirčą. Diskusijos** yra kiek **švelnesnės.** Po išsireiškimu **kivirčas** mes suprantame, kad jis vyksta tarp žmonių, kurie ne tik viens kitam prieštarauja, bet jau yra kiek įpykę, o **diskusijos,** kad ir karštos, pykčio savyje nebūtinai turi. Kitaip sakant, yra atsitikimų, kuomet **diskusijos pamainytinas** lietuvišku žodžiu, ir yra atsitikimų, kuomet jis būtinas žodis, **nepamainytinas.**

O tokių žodžių yra daugybė. Imkime kelis pavyzdžius. Štai žodis **konspiracija.** Bent du lietuviški žodžiai veržiasi į priekį, lyg norėdami tą prasmę atstovauti: **sąmokslas** ir **slaptybė.** Bet, jie žymiai skirtingi ir ne visuomet atstovauja (kad ir pasidalinant tarp abiejų) visas **konspiracijos** prasmes. Sąmokslas tinka kartais, bet tikriausiai ne visuomet. Jeigu grupė žmonių slaptybėje kartu rengia tam tikrą aktą, jie įsijungę (arba įsivėlę) į **sąmokslą.** Bet kaip sakysime, su spaustuve, kuri fašizmo laikais veikė **gilioje konspiracijoje?** Mes tikriausiai nesakytume, kad ji veikė **gilioje slaptybėje.** priklauso ir nuo mūsų atsinešimo į Beje, žodžio **sąmokslas** vartojimas aktą, kurį jis apibūdino, kitaip sakant, ar mes jam turime simpatijų, ar ne. jeigu, sakysime, dvi pogrindinės antifašistinės grupuotės smetoninėje Lietuvoje būtų susitarusios slaptai derinti savo veiklą, mes galėtume sakyti, kad jos sueijo į **konspiraciją,** bet fašistinis saugumas be abejo būtų sakęs, kad jos sudarė **sąmokslą.** Išvada: žodis **konspiracija** kartais **nepamainomas** lietuviškos šaknies žodžiu.

Panašiai su žodžiu **koncesija.** Išgirdus ji, mums visiems neabejojamai galvon ateina puikus lietuviškas sanskritiškai skambantis žodis **nuolaida.** Padaryti **koncesiją** reiškia padaryti **nuolaidą.** Bet problema tuomi nesibaigia. Koncesija turi ir kitą prasmę, artimą, bet visgi skirtingą: kai kam nors **užleidžiama** vieta, perduodama teisė tam tikroje vietoje atlikti tam tikrus veiksmus, mes tą irgi vadinome **koncesija.** Pavyzdžiui, jeigu geležinkelio stotis perduoda spausdinių kompanijai teisę ten atidaryti laikraščių ir žurnalų kioskus, ta teisė apibūdinama kaip **koncesija.** Nežinau, ar dabartinėje lietuvių kalboje yra lietuviškos šaknies žodis, kuris tiksliai atitinka šiai prasmei (rašau be žodyno po ranka), bet spėčiau, kad tarptautinis žodis **koncesija** lieka reikalingas. Beje, man atrodo, kad žodis **nusileidimas,** kurį kai kas kartais vartoja **nuolaidos** vietoje, netinkamas turint mintyje koncesijos prasmę. **Nusileidimas** savyje turi žymiai didesnį **pasidavimo** grūdelį, negu **nuolaida,** kur mes jaučiame, kad žmogus arba grupė tą nuolaidą darant aiškiau lieka savo likimo kontrolėje.

Panašiai galima gvildenti žodžio **kontrolė** vartojimą. Lietuviškas žodis **priežiūra** kartais atitinka tai prasmei, bet ne visuomet. Bendrai kalbant, galima sakyti, kad **priežiūra** signaluoja labiau draugiško, pageidautino būdo kontrolę, negu pats žodis **kontrolė.**

Žodis **formavimas** keblus. Labiausiai tiesioginis jo vertimas į lietuvių kalbą yra **apipavidalinimas** — geras, kad ir ilgokas, lietuviškas žodis. Bet jis ne visuomet tinka. **Apipavidalinimas** tinka formavimo **paskesnėms** stadijoms, kaip ir aktui arba idėjai įkūninti, užbaigti. Bet **formavimas** turi ir kitą prasmę — **įsteigimo, pradinio** formavimo. O tarp tų dviejų prasmių, tarp **apipavidalinimo** ir **įsteigimo,** lieka visa eilė ne taip jau aiškių stadijų, kur mes esame priversti vartoti žodį **formavimas.**

Bet, kaip anksčiau sakėme, yra ir tokių mūsų vartojamų tarptautinių žodžių, be kurių mes galime lengvai apseiti, nes lietuviška pamaina pilnai išreiškia tą prasmę. Taip, pavyzdžiui, nėra reikalo vartoti žodį **koncepcija,** kai turime puikų žodį **sąvoka;** nėra reikalo vartoti žodžio **institucija,** kai turime žodį **įstaiga;** nėra reikalo vartoti gremėzdiško **kondicionaliai,** kai turime savo **sąlyginiai** ir t.t Sekantį kartą patieksime ilgesnę eilę tokių pavyzdžių.

R. B.

PASKIRTOS LITERATŪROS IR MENO PREMIJOS

Lietuvos KP Centro Komitetas ir Lietuvos TSR Ministrų Taryba paskyrė 1985 metų Lietuvos TSR valstybines premijas. Literatūros ir meno premijomis šiemet apdovanota grupė mūsų rašytojų, dailininkų, teatro, kino ir foto meno darbuotojų.

Viduriniosios kartos kauniečio prozininko V. Martinkaus premijuotas romanas "Medžioklė draustinyje". Autorius gilinasi į žmogaus situaciją gamyboje mokslo ir technikos revoliucijos sąlygomis.

Poeto Sigito Gedos rinktinė "Varnėnas po mėnuliu", už kurią paskirta premija, aprėpia beveik dviejų dešimtmečių kūrybos laikotarpį. S. Gedos eilėraščiai išreiškia socialistinio humanizmo idėjas, svariai praturtina šiandieninę lietuvių poeziją.

Lietuvos TSR nusipelnęs mokslo veikėjas, filologijos mokslų daktaras Vytautas Galinis jau seniai yra išsikovojęs didelį autoritetą savo moksliniais darbais, probleminiais straipsniais ir recenzijomis. Jis yra vienas iš akademinės "Lietuvių literatūros istorijos" autorių. Premija pažymėtoje knygoje "Šaknys ir atžalos" apžvelgiamas Lietuvos literatūrinis gyvenimas nuo 20-ųjų šio šimtmečio metų iki mūsų dienų.

Vaikų rašytojos vilnietės Aldonos Liobytės-Paškevičienės kūriniai moko mažuosius siekti gėrio, teisingumo. Pjesių rinkinys "Kupriukas muzikantas", kuris pažymėtas premija, yra vienas brandžiausių jos dramos kūrinių.

Kauno dramos teatro aktorė Doloresa Kazragytė scenoje giliai atskleidžia personažų vidinį gyvenimą. Aktorė dažnai dalyvauja radijo ir televizijos spektakliuose, vaidina kino studijos filmuose. Ji premijuota už lietuvių, amerikiečių, švedų ir kitų tautų dramaturgų pjesių pastatymuose sukurtus vaidmenis.

Idėjiškai ir meniškai brandus dailininko Petro Repšio litografijų ciklas "Mano tėvynė", Vilniaus universiteto Lituanistikos centro freskos "Metų laikai" — reikšmingiausi dailininko pusantro dešimtmečio kūriniai įvertinti valstybine premija.

Laureatų tarpe — Antanas Sutkus — daugelio fotorinkinių, albumų autorius. Jo fotografijose ryškiai atsispindi autoriaus meilė darbo žmogui, Tėvynei, gamtai.

Lino Lazėno, Juozo Matonio, Stasio Trakimo ir Justino Lazausko dokumentiniai filmai, už kuriuos jiems paskirta premija, nuodugniai ir įtaigiai atskleidžia lietuvių liaudies kelią nuo Tarybų valdžios atkūrimo iki socializmo įtvirtinimo. Meninis telefilmas "Devyni nuopolio ratai", kurio autoriai taip pat pelnė premiją, pasakoja apie kadaise Lietuvoje savo reakcingumu ir nedoru gyvenimu pagarsėjusį prelatą K. Olšauską. **ELTA**

APIE AKADEMIJĄ IR AKADEMIKUS

Lietuvoje dabar yra 15 tūkstančių mokslininkų. Daugiašakių mokslinių tyrimų smegenys yra Mokslų Akademija. O jos nervai — tai aukštųjų mokyklų katedros, specializuoti institutai ir laboratorijos, įvairios tyrimų stotys. Geriausi mokslininkai, ten dirbantys, išrinkti Lietuvos TSR Mokslų Akademijos tikraisiais nariais ir nariais-korespondentais.

Dabar jų keturiasdešimt keturi.

JUOZAS MATULIS, GARBĖS PREZIDENTAS

Didžiausią akademiko stažą turi Juozas Matulis. Į Akademiją jis išrinktas 1941 metų kovo 9 dieną kartu su Vincu Krėve Mickevičiumi, Antanu Purėnu, Tadu Ivanausku ir kitais, tomis dienomis organizavusiais pačią Akademiją. Jis — vienintelis iš pirmųjų Lietuvos akademikų.

Juozas Matulis nuo 1946 metų vasario iki pernai metų buvo Akademijos Prezidentas. Nėra Lietuvoje kito tokio aukšto posto, įskaitant partinius ir valstybinius, kuriame tiek ilgai — net 38 metus — būtų išbuvęs vienas žmogus.

"Ant jo rankų auga du vaikai, — pasakė beveik prieš penkiolika metų akademikas Adolfas Jucys, — pati Akademija ir Chemijos institutas".

Juozas Matulis, būdamas Prezidentu, kartu vadovavo ir Chemijos bei cheminės technologijos institutui. Nėra Tarybų Sąjungoje nors kiek didesnio mokslinio centro ar stambios gamyklos kuriose nebūtų žinomas šis vilniškis institutas ir Lietuvos elektrochemikų tėvas Matulis. Galima sakyti, visame pasaulyje išgarsėjo J. Matulio ir jo mokinių darbai tyrinėjant elektro-cheminius procesus ir kuriant metalų apsaugos nuo rūdžių dangas. Štai ir dabar Lietuvos mokslininkų technologijomis naudojasi apie 900 Tarybų Sąjungos įmonių. Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Chemijos ir cheminės technologijos institutas faktiškai vadovauja visam galvanotechnikos vystymui Tarybų Sąjungoje.

Aštuoniasdešimt-septintus metus einantį Juozą Matulį kiekvieną dieną galima atrasti jo kabinete Vilniuje Lenino prospekte, kur įsikūrusi Mokslų Akademija. Būdamas Akademijos garbės Prezidentu, jis kartu yra ir vienas iš vadovų didelio kapitalinio veikalo — "Lietuvos TSR Mokslų Akademijos istorijos". Jos išeis trys tomai. Veikale atsispindės mokslinių tyrimų Lietuvoje užuomazgos dar iki Vilniaus universitete įkūrimo (1579 m.), mokslinės minties raida per ilgesnį kaip 400 metų laikotarpį ir, suprantama, dabartinė Mokslų Akademijos veikla.

Vargu ar kas labiau už Juozą Matulį yra ištyręs ir geriau už jį išbandęs lietuvio kelią į mokslą . . .

PREZIDENTAS, REVOLIUCIONIERIAUS SŪNUS

Ir vargu ar atrasime Lietuvoje žmogų, kurio biografija būtų tokia, pasakytume, istoriškai simboliška, kaip Juro Poželos.

1926 metų gruodžio 27 dieną Kaune fašistai sušaudė Karolį Poželą, vieną Lietuvos Komunistų partijos organizatorių ir vadovų. Prieš kelias savaites jo sūnui Jurui buvo suėję vieneri metukai. 1968 metų vasario 27 dieną Karolio Poželos bendražygiai ir artimieji minėjo jo gimimo 72-sias metines. Tą dieną Juras Požela buvo išrinktas Lietuvos Mokslų Akademijos akademiku. Dar po 16 metų jis tapo Akademijos Prezidentu.

"Partiečiai, — rašė prieš dvylika metų vienas JAV dipukų lairkaštis, — valo kelią į viršūnes pirmojo Lietuvos bolševiko vaikui . . ."

Bet juk ne už partiškumą — tėvo ar jo paties — kiekvienais metais kvietė Jurą Poželą skaityti paskaitų JAV, Kanados, Japonijos, Vakarų Vokietijos, Australijos fizikai. Ir dabar mielai tebekviečia.

Paskutiniai atradimai, kuriuos, Jurui Poželai vadovaujant, padarė Lietuvos mokslininkai, dar kartą atkreipė didžiausių pasaulio fizikos mokslo centrų dėmesį. Šių metų pradžioje Vilniuje vykusioje Lietuvos TSR Mokslų Akademijos visuotinio susirinkimo sesijoje pranešimas apie tai buvo suformuluotas šitaip: "Ištyrinėta labai trumpų laiko tarpų karštų elektronų dinamika ir nustatytos naujos superaukšto dažnumo generatorių sukūrimo galimybės."

Šių tyrimų pagrindu kuriami arba jau sukurti nauji puslaidininkiniai prietaisai, kurie leidžia realiai galvoti apie elektronines skaičiavimo mašinas, galinčias dirbti keliasdešimt tūkstančių kartų greičiau, negu dabartinės. Neabejojama, kad jos galės atlikti iki 100 milijardų (užrašykime šį skaičių taip — 100,000,000,000) operacijų per sekundę.

Ką reikštų tokios mašinos praktikoje? Jos galės dirbti be išankstinių programų. Vadinasi, mašina klausys betarpiškai žmogaus balso, nežiūrint, kokia kalba jis kalbėtų: vertimą į "sau" reikalingą padarys pati mašina. Štai kokiu keliu eina Lietuvos fizikai. Tas kelias nėra trumpas, bet Juras Požela įsitikinęs, kad jau mūsų viduriniosios kartos žmonės susilauks tokių mašinų, bent jau pirmųjų jų medelių. Žinoma, nereikia galvoti, kad jos bus pagamintos būtent Lietuvoje. Tačiau lietuvių mokslininkų darbai, be abejo, priartins tą laiką.

DVIEJŲ MOKSLŲ IR MOKSLININKŲ SĄJUNGA

Abudu jie — Mokslų Akademijos viceprezidentai; Algirdas Žukauskas, žinomo prieškarinėje Lietuvoje agronomo ir Laisvamanių etinės kultūros draugijos veikėjo Alfonso Žukausko sūnus, ir Vytautas Statulevičius, valstiečio iš Utenos rajone Bikūnų kaimo vaikas. Pirmasis — šiluminės fizikos specialistas, antrasis — matematikas. Pavydėtinai gyvo būdo Statulevičius ir santūrus, skrupulinkai viską pasveriantis Žukauskas savo charakteriais labai papildo vienas kitą. Lygiai kaip ir jų darbai, vienodai reikalingi respublikos mokslui ir liaudies ūkiui.

Vienas paskutiniųjų darbų, kuriame su vienodu atsidėjimu darbavosi ir matematikai, ir fizikai, buvo susijęs su atominės energetikos perspektyvų Lietuvoje nustatymu.

Ignalinos rajone, netoli Drūkšių ežero, statoma atominė elektrinė. Jau pirmieji pranešimai spaudoje privertė ne vieną susirūpinti: elektrinė žadėjo išaugti į didžiausią tokios rūšies jėgainę Europoje. Ar atlaikys ežeras, pati Ignalinos gamta tokią galybę? Tyrimų ėmėsi matematikai ir šiluminės fizikos specialistai.

Naudojant Lietuvos matematikų ir, konkrečiai, V. Statulevičiaus, sukurtus tikimybių teorijos bei matematinės statistikos metodus, buvo sudarytas Drūkšių ežero matematinis modelis. Jo pagalba ištirta šimtai ežero šiluminių, biologinių, mechaninių charakteristikų. Mokslininkų atsakymas tvirtas: tokia elektrinė, kokia statoma, nesudarys gamtai jokios žalos. Dar daugiau: pakeliui buvo atrasta būdų, kaip vandenį geriau panaudoti žuvivaisai, kitoms ūkinėms reikmėms.

Labai didžiulė šio darbo tiek praktinė, tiek teorinė reikšmė. Lietuviški matematinio modeliavimo metodai bus panaudoti projektuojant kitas atomines elektrines, ir ne tik Tarybų Sąjungoje.

KO JOKIAIS PINIGAIS NEIŠMATUOSI . . .

Ekonomistas pagal specialybę, Kazimieras Meškauskas dvidešimt treti metai renkamas Akademijos vyriausiuoju moksliniu sekretoriumi. Jo rankose — visų Akademijos tyrimų planavimas ir jų rezultatų apibendrinimas.

Tai štai: pernai vien liaudies ūkiui Akademija atliko darbų, kurių metinė ekonomija sudaro 50 milijonų rublių.

O jų vertę Lietuvos kultūrai ir švietimui jokiais pinigais neišmatuosi. Pamėginkime, pavyzdžiui, paskaičiuoti, kiek vertas kiekvienas iš trylikos jau išleistų Lietuvių kalbos žodyno tomų. O vien pernai pasirodę knygynuose ir bibliotekose "Lietuvių liaudies dainyno" ir "Lietuvių kalbos atlaso" ir mieji tomai? Arba Pirmojo Lietuvos statuto mokslinis leidimas? O dvitomė "Lietuvos TSR istorija"?

Gražių darbų padovanojo Lietuvos mokslininkai savosios respublikos 45 metų jubiliejui . . .

Balys Bučelis

Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Puslaidininkų fizikos instituto kolektyvas kuria skaičiavimo techniką ir automatizuotas sistemas. Šiems dideliems darbams vadovauja TSRS Mokslų Akademijos tikrasis narys, LTSR Mokslų Akademijos prezidentas Juras Požėla. Užsibrėžta sukurti tokią skaičiavimo techniką, kuri galėtų atlikti ne milijoną operacijų per valandą, o milijardą. Todėl reikės susikurti labai tobulus puslaidininkinius prietaisus. Svarbia grandimi, jungiančia mokslo pasiekimus ir gamybą, tapo instituto bandomoji gamykla.

Nuotraukoje: **Inžininierė-technologė Vida Juzikienė cheminiu būdu valo puslaidininkines medžiagas.**
A.Sabaliausko nuotr.

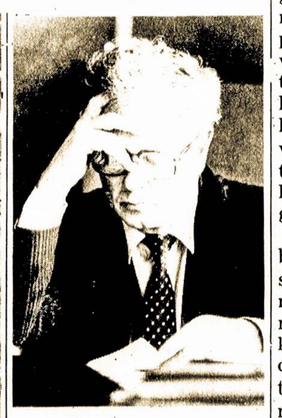

Nuotraukoje: **Instituto direktorius, TSR Mokslų Akademijos tikrasis narys, Lietuvos TSR Mokslų Akademijos prezidentas Juras Požela.**

Nuotraukoje: **Puslaidininkių fizikos instituto bandomosios gamyklos laboratorijoje.**

Lietuvos TSR Mokslų akademijos Botanikos instituto mokslininkai sukūrė cheminius preparatus, kurie dešimtimis centnerių padidina bulvių ir javų derlingumą. Augalų viziologijos laboratorijos mokslininkai, talkinant Vilniaus V. Kapsuko universiteto Chemijos fakulteto specialistams, susintetino keletą preparatų prieš miežių išgulimą. Apipurškus pasėlius šia medžiaga, javo stiebas išauga žymiai trumpesnis ir tvirtesnis, o varpos subrandina daugiau grūdų.

Nuotraukoje: **Laboratorijos vyresnioji mokslinė bendradarbė, biologijos mokslų kandidatė Laima Miliuvienė [kairėje] ir laborantė Virgilija Gavelienė kuria naujus preparatus prieš kviečių išgulimą.**
A. Sabaliausko nuotrauka

Pasaulio matematikai renkasi Vilniuje

Vilnius vasarą visada pilnas svečių, ir jų margoje minioje vargu ar išsiskyrė kokių šimto žmonių pulkelis, kasdieną besiburiuojantis dažniausiai prie Mokslų Akademijos rūmų. Tiesa, ausylesnis galėjo pastebėti, kad minia labai jau įvairiakalbė; anglai, prancūzai, vokiečiai, rusai, italai, olandai, čekai, lenkai, švedai, na ir, žinoma, mūsiškiai — žemaičiai, dzūkai, suvalkiečiai... Ir tik ženklelis — Gedimino pilies bokšto siluetas, apvedžiotas užrašu "Conference on Probability Theory" — aiškiai sakė, kad susirinko mokslininkai.

Taip, dvidešimt šešių šalių matematikai birželio viduryje suvažiavo visai savaitei į Vilnių. Čia vyko tarptautinė tikimybių teorijos ir matematinės statistikos konferencija.

Šios srities matematikų sostine ilgą laiką buvo laikomas Berklis. Būtent Californijos universitete buvo susibūrusios geriausios tikimybių teorijos, o vėliau ir matematinės statistikos — pačių perspektyviausių ir turinčių universaliausią pritaikymą matematikos sričių — pajėgos. Nuo pat pirmųjų pokario metų ten reguliariai, kartą per penkeris metus, rinkdavosi šios srities pasaulio matematikai. Bet štai prieš kokius penkiolika metų amerikiečiai pradėjo skųstis — universitetui per brangu kviestis mokslininkus. Reikėjo ieškotis kitos vietos ir turtingesnio šeimininko.

Tą rūpesti prisiėmė Tarybų Sąjunga. Šeimininku pasisiūlė Vilnius. Taip nuo 1973 metų Tarybų Lietuvos sostinė tapo ir pasaulio matematikų centru, — dabar jau oficialiu. O iki to laiko į Vilnių ir taip jau krypo daugelio matematikų žvilgsniai.

Moksle neretai pasitaiko, kad užtenka vienos kibirkštėlės, vienos idėjos, vieno talento, ir iki tol nežinomoje vietoje prasiveržia galingas pažinimo šaltinis. Reikia tik laiku jį pastebėti ir neleisti išdžiūti. Tai jau valstybės reikalas.

Ta pirmoji kibirkštėlė Lietuvoje, per pastaruosius ketvertą šimtmečių neturėjusioje gilesnių mokslo tradicijų, buvo valstiečio sūnus iš Jurbarko apylinkių Jonas Kubilius. Vos ne savarankiškai baigęs mokyklą, jis pirmaisiais pokario metais su nedideliu pulkeliu tokių pat, kaip ir jis pats, kaimiečių, atsidūrė Vilniaus universitete. Jaunuolio gabumus iš karto pastebėjo bene vienintelis tuo metu tituluotas matematikos profesorius Zigmas Žemaitis. Tai jis įžiebė tą ugnelę, kuri vėliau suliepsnojo pasaulyje kaip Lietuvos matematikų mokykla.

Baigęs aspirantūrą Leningrade, Jonas Kubilius sugrįžo į Vilnių jau susiformavęs mokslininkas. Jo pasirinkta sritis tikimybių teorija — žengė, galima sakyti, pirmuosius tokius tvirtus ir plačius žingsnius. Technika, biologija, ekonomika, fizika buvo pribrendusios naujų idėjų. Joms reikėjo kompaso, kuoriuo daugeliui mokslų visada buvo matematika, ir to stebuklingo raktelio, kuris padėtų įminti jau surastas paslaptis. Toks raktelis taip pat pasirodė besąs tikimybių teorija ir kiek vėliau susiformavusi kaip savarankiška matematikos šaka matematinė statistika.

Jonas Kubilius universitete jau rado nemžai jaunų matematikų, iš kurių išsiskyrė Vytautas Statulevičius, dabartinis Lietuvos Mokslų Akademijos viceprezidentas. Taip Vilniuje pradėjo kurtis savarankiška mokslininkų grupė, kuri po paskaitų rinkosi universiteto matematinės analizės katedroje. Joje greitai išaugo Bronius Grigelionis, Edvardas Vilkas, — dabar jau irgi akademikai, nors jiems dar neseniai sueįo po keturiasdešimt.

Apie matematiką geriausia pasakoti matematine kalba, taip sako Jonas Kubilius. Tačiau, deja, ji, bent jau šiuolaikinė matematinė kalba, gerai suprantama tik tiems, kurie stovi prie pačių mokslinių atradimų ištakų. Mums belieka tik registruoti jų darbus. Kuo pasitarnavo pastarųjų dešimtmečių atradimams matematika, kurių, kaip minėjome, centru tapo Vilnius?

Aiškina Californijos universiteto profesorius Ervinas Skotas; — Mano tėvynainis Norbertas Vineris bene pirmasis sėkmingiausiai panaudojo matematinius metodus technikoje ir valdymo procesuose, tuo iš esmės sukurdamas naują mokslo šaką—kibernetiką. Matematikos, biologijos ir fizikos sąjunga davė mums eletronines skaičiavimo mašinas. Tikimybių dėsniams paklūsta praktiškai visi gyvosios gamtos reiškiniai, — vadinasi, be tikimybių teorijos negalima žengti nė vieno žingsnio dabartiniais audringais mokslo ir technikos atradimų laikais. Ją vystant, daugiausiai yra nuveikę amerikiečių ir tarybiniai mokslininkai. Todėl šios dvi šalys, turėdamos, be to, milžinišką ekonominį potencialą, iš esmės diktuoja dabartinę techninę politiką.

Lietuvoje, kiek man žinoma, nėra didelių mokslinio tyrimo kompleksų. Matematikai, beje, to ir nereikia. Svarbiausia turėti šviesių protų ir, žinoma, talentų. Lietuvos matematikai, kaip matote, tuo turtingi.

Mūsų laikais matematikos vadovėliai rašomi tik mokiniams, chrestomatijos-studentams. Todėl neieškokite amerikiečių ir tarybinių, jų tarpe ir lietuvių, mokslininkų darbų masinėse bibliotekose, nėra jų net ir didelėse enciklopedijose. Užtat jų darbas, kartais vos keliolikos puslapių, — tikras deimantas specialiuose mokslo žinynuose. Štai ten visada galima surasti Jono Kubiliaus, Vytauto Statulevičiaus, Broniaus Grigelionio pavardes. Jos mums daug ką sako...

Vilniečiai Bronius Grigelionis, tikimybių teorijos specialistas, ir Laimutis Telksnys, kibernetikos daktaras, priduria, kad Lietuvos matematikų darbai dažniausiai taikomi sudėtingose valdymo sistemose. Jų sukurtais metodais modeliuojami fizikos, moderniosios biologijos prietaisai, maitinamos greitaeigės elektroninės skaičiavimo mašinos, valdomi kosminiai aparatai. Tai, kaip minėta, universalaus pritaikymo darbai.

Ketvirtojoje tarptautinėje konferencijoje (prieš tai trys irgi vyko Vilniuje — 1973, 1977 ir 1981 metais) buvo pateikta apie 630 pranešimų. 78 iš jų paruošė Lietuvos matematikai. Gal ir ne visi iš tų pranešimų įsikūnys konkrečiuose mokslo darbuose, bet kad taps dalele naujų atradimų, — tuo neabejoja ne vienas Lietuvos matematikų svečias.

Tarptautinio statistikos instituto (tai mokslo įstaiga, kuriai pagrindus dėjo Albertas Einšteinas) viceprezidentas Van Zvetas pasakė; — Į Vilnių mes atsivežėme darbus, o išsivežame idėjas: Tai labai vertingi mainai, nuo kurių niekas nepralaimi, o tik praturtėja. Geras ta prasme mums Vilniaus miestas...

Balys Bučelis

ĮKURTAS NACIONALINIS FRONTAS

Asuncion. — Nacionaliu susitarimu pavadintas naujasis frontas, Paragvajaus sostinėje įkurtas kovai prieš JAV remiamo diktatoriaus prezidento gen. Alfredo Stroessner režimą. Frontas apjungia visas opozicijos partijas.

Neseniai įvyko masinės demonstracijos prieš diktatūrą ir streikai, kuriuose dalyvavo statybos darbininkai, žurnalistai ir bankų tarnautojai.

KANADOS ŽINIOS

MONTREAL, QUEBEC

Susituokė

Linda Snaideraitė susituokė su svetimtaučiu vaikinu. Į vestuves buvo atvykęs brolis Paul su žmona iš Halifax, ir H. ir K. Naujokai iš JAV. Vestuvės buvo nedidelės, bet labai kuklios. Jauniesiems linkiu laimingo gyvenimo.

Neteko akies

Feliksas Spaičys bežiūrėdamas T. V. pajuto, kad regėjimui kas nors negerai. Nuvežtas į ligoninę, ir daktarai surado, kad viena akim neteko regėjimo.

Prieš kiek laiko ir jo žmona neteko regėjimo, tai šeimoje įvyko dvi skaudžios nelaimės. Linkiu abiem tvirtos ištvermės ir sveikatos.

Išvyko į brolio sukaktį

Jonas Vilkelis išvyko į Chicagą brolio Petro ir Helen Vilkelių 50 metų vedybinio gyvenimo sukaktuvėms. Iš Lietuvos atvežtos gražios juostos nuo Vilkelių šeimos. Tai jiems buvo didelė staigmena. Linkiu jiem daug laimingų ir sveikų metų sulaukti.

Mirė

Veronika Bumbulienė po ilgos ligos mirė. Laidotuvėmis rūpinosi K. Mickūnas.

• • •

Auto mašinos nelaimėje žuvo Stasys Morkūnas. Žmona ligoninėj sunkiai sužeista.

• • •

Po sunkios ligos mirė Kazimieras Jonelionis, 83 metų. Nuliūdime liko žmona ir sūnus su šeima. Velionio kūnas sukremuotas. Buvo kilęs iš Kupiškio.

Artimiesiems gili užuojauta.

Velionims tebūna lengva Kanados žemelė.

J-na

VERDUN, QUE., CANADA

LIŪDNAS PRISIMINIMAS

Elzbieta Urbanavičienė-Juzikaitytė

Mirė 1982 m. rugsėjo 14 d.

Jau praėjo treti metai kaip, po devynių metų sunkios ligos, nustojo plakusi mūsų mylimos gyvenimo ir idėjos draugės ir brangios mamytės širdis.

Mes kiekvieną dieną Tave, brangi Elzute ir mamyte prisimename, ir lankome Tavo kapą kas savaitę.

Mieloji, ilsėkis ramiai Mount Royal kapinėse, o mudviejų meilė tau pasiliks amžinai.

JUOZAS URBANAVIČIUS — vyras
LILIJA — duktė

Antanas Doveika — Kanados pažangiečių judėjime

Jau daugiau kaip metai, kai mus paliko pažangiečių judėjimo dalyvis, Amerikos ir Kanados darbo žmonių spaudos rėmėjas Antanas Doveika. Po ilgos ir sunkios ligos jis mirė 1984 metų kovo 11 dieną.

Antanas Doveika gimė ir užaugo Rygoje. Dar jaunystėje buvo revoliucinių pažiūrų ir po 1917 metų Spalio revoliucijos įstojo į Raudonąją armiją. Jis mokė suprasti darbo žmonių reikalus, kovoti už juos ir savo draugus, jų tarpe — ir mane.

Aš atvykau į Hamiltoną dar prieš antrą pasaulinį karą. Kai apsivedėm, Antanas atvėrė man naują — kovos už gražesnę ateitį gyvenimą. Tada įstojau į Literatūros organizaciją, buvau jos raštvedė, ėmiau rašyti į pažangių Kanados lietuvių laikraštį, manò eilėraštį "Jei aš sugrįšiu į Tėvynę" spausdino ir "Gimtasis kraštas". Ir visa tai — dėka Antano Doveikos, kuris organizavo Hamiltone pažangias lietuviškas organizacijas.

Tai buvo labai šviesus, geras žmogus, ir jo praradimas — didelis smūgis man ir draugams.

M. Doveika

Hamilton, Ont.

Daug aviacijos sporto mėgėjų yra Šilutėje. 80 merginų ir vaikinų lanko sklandytojų ir aviamodelistų sekcijas. Aviacijos sporto klubas turi 20 sklandytuvų ir kelis lėktuvus.

Nuotraukoje: **Sporto klubo nariai — moksleivės D. Kasperionytė ir R. Verpičinskaitė, darbininkas J. Bibilius. Abi merginos jau po 50 kartų yra skraidžiusios sklandytuvu.**

M. Baranausko nuotrauka

GINKLAVIMOSI VARŽYBOS IR BEDARBĖ

PAUL VENTA

Kasmet mūsų valdžia vis daugiau pinigų sukiša ginkluotės gamybai (arms buildup). Jei pernai Pentagonas gavo apie 300 bilijonų dolerių, tai šiemet jam bus atiduota jau suviršˇ 320 bilijonų! Ir kam? Kad galėtų toliau išlaikyti po visą pasaulį išmėtytas bazes, kurios reikalingos ne mūsų šalies apsigynimui, bet socialistinių šalių ir pirmiausia Tarybų Sąjungos bauginimui. Bilijonai Pentagonui reikalingi ir naujos , nematytai brangios ginkluotės gamybai. Reaganas su Weinbergeriu jau žada steigti naujas ginklų bazes kosminėje erdvėje. Tai būtų dar vienas žingsnis linkui pasaulinės tragedijos.

Prieš porą metų senatorius Edward Kennedy apvažiavo daug valstijų ir viešai paskelbė raportą apie badaujančius amerikiečius. Taip, iš tiesų mūsų turtingoje Amerikoje šiandien yra ne vienas milijonas žmonių, kurie kenčia badą. Senatorius Edward Kennedy pasiūlė atimti vos du nuošimčius biudžeto lėšų ir atiduoti vargšų maitinimui. Tais metais būtų išėję apie penkis bilijonus dolerių ir užtekę vargšams pasisotinti per visus metus. O koks tada kilo turtuolių iš "Reagano komandos" sukeltas triukšmas prieš senatorių Edward Kennedy.

Jį net apšaukė raudonuoju, siekiančiu susilpninti mūsų šalies karinį pajėgumą. Stambusis kapitalas nenori nė per centą sumažinti beprasmiškų išlaidų ginkluotei didinti, o stengiasi jas kuo daugiau išpūsti, kad tik didesnius pelnus susikrautų ginklus gaminančios monopolijos. Visa tai dar didesne našta guls ant paprastų amerikiečių pečių. Bus toliau apkarpomos mūsų socialinės programos, daugės vargšų žmonių, nesuduriančių galo su galu.

Tas beprasmiškas išlaidas didina ir amerikietiškų raketų MX bei "Pershingų" papildomas dislokavimas Vakarų Europoj. Keista, bet Baltieji rūmai nė girdėti nenori žmonių reikalavimų, kad tos naujos raketos nebūtų vežamos į Europą. Juk, net mokinukui aišku, kad tokių galingų ginklų su nukleariniais užtaisais gausinimas tik dar labiau didina įtampą ne vien europiniu, bet ir pasauliniu mastu.

Tačiau Vakarų Vokietijos militaristiniai sluoksniai taip pat aklai seka Washingtono pavojingu kursu. Dabartinė VFR vyriausybė dėl JAV raketų padidėjusią įtampą stengiasi panaudoti savo kariuomenės — bundesvero — aprūpinimui naujausiais šiuolaikiniais ginklais. Ypač stengiamasi kuo daugiau išvystyti Vakarų Vokietijos karinę pramonę ir tam tikslui skirti kuo daugiau valstybės lėšų. Iš kur jos? Ogi lygiai taip pat, kaip ir pas mus Amerikoje, bus nurėžtos nuo būtiniausių žmonėms socialinių programų. Užtenka prisiminti, kad pas mus kiekvienas bilijonas, investuojamas į karinę pramonę, sumažina net dvylika tūkstančių darbo vietų visose nekarinės pramonės šakose. Dabar Amerikoje turėdami per 8 milijonus bedarbių, galime nesunkiai paskaičiuoti, kad bent ketvirtadaliui jų tuoj pat atsirastų darbo, jeigu ginklavimosi lėšos būtų sumažintos nors per pusę. Panašiai yra Vakarų Vokietijoje ir kitose Vakarų kapitalistinėse šalyse. Bet norėdami pateisinti tas beprasmiškas išlaidas, Vakarų Vokietijos militaristiniai sluoksniai toliau leidžia į apyvartą apgaulingus gandus, kad, esą, karinė pramonė padedanti kelti šalies ekonomiką ir gerinti gyventojų gerovę. Nusikalbama net iki to , jog ginklų gamyba skatinanti ekonominį ir techninį progresą, mažinanti bedarbystę.

Tiesa, dar prieš Antrą pasaulinį karą yra buvę, kad kai kuriose Vakarų Europos šalyse — pirmiausia Vokietijoje — dėl karinės pramonės padidėjimo sparčiai pagyvėjo ekonomika. Panašiai buvo ir Jungtinėse Amerikos Valstijose per praėjusį karą, kai tais metais šiame krašte kilo neregėtas pramonės bumas ir beveik išnyko bedarbė. Panašūs ekonominiai pakilimai buvo ir per Korėjos bei Vietnamo karus, kurie padėjo Amerikai išeiti iš rimtų ekonominių keblumų.

Taip, iš tikrųjų negalima nuneigti, kad karinės pramonės didinimas neskatintų ir tam tikrą ekonomikos suaktyvėjimą. Padidėję užsakymai ginklams kuriam laikui duoda daugiau darbo ne tik grynai karinėms, bet ir kai kurioms artimoms civilinėms gamykloms, padidina paklausą tūloms mašinoms, žaliavoms, net duoda tam tikra kiekį papildomų darbo vietų. Tačiau neginčyjama yra ir tai, kad laikinas išlošimas dėl karinės pramonės padidinimo galų gale tampa sunkia našta ir nuostoliais visai nacionalinei ekonomikai ir daugelio žmonių normaliam gyvenimui. Juk žymiai geriau, kai panašų pagyvėjimą iššaukia stambaus masto taikios statybos projektai. Pavyzdžiui, plentų, geležinkelių statyba ar galingų atominių elektrinių kūrimas.

Vien žudynėms ir griovimui skirtų galingų ginklų gamyba nepatenkina jokių protingų visuomenės poreikių. Tai grynai beprasmiškas didelių pinigų ir darbo jėgos švaistymas. Karinės pramonės plėtimas neišvengiamai atitraukia nuo civilinės gamybos vis daugiau pastangų, technikos ir kapitalo, o tai veda į vis didesnį civilinės pramonės sustingimą, ekonomikos tempų sulėtėjimą. Tą dabar vis aiškiau matome, kai Reagano vyriausybė vis labiau plečia karinę pramonę ir vis mažiau rūpinasi kasdieninėmis žmonių reikmėmis. Reaganas atvirai paėmė kursą į visapusišką karinio potenciało didinimą, į kasmetinių karinių išlaidų didinimą. Kieno gi sąskaita? Ogi visų mūsų — paprastų darbo žmonių, pensininkų ar šiaip mažiau pasiturinčių. Juk aiškiai matome, kaip kasmet vis labiau nukarpomos lėšos sveikatos apsaugai, (medicare and medicaid), viešosioms mokykloms (public schools), socialiniam draudimui (social security), miestų tvarkymui. Dėl miestų tvarkymo tai užtenka apsidairyti, kaip nusmuko mūsų Niujorkas. Jei prieš dvidešimtį dar metų retai kur galėjai pamatyti apleistą namą, tai šiandien ištisi blokai ir rajonai South Bronxe ar South Brooklyne yra iš visiškai apleistų, išdaužytų ir išlaužytų namų.

(Tąsa kitame numeryje)

STASYS JONAUSKAS

Laikrodis

Per pasaulį bet kokiu oru —
Pro vargšus, karalius, pro visus —
Ir per turgų, ir per šventorių
Jis praeina, lyg būtų teisus.

Jį apgaubia metalas kaip korį,
Bet alsuoja gelmė atvira.
Ar jis rodo skaičius, kuriuos nori,
Ar tą laiką, kuris yra?

Jis užmiega, atgulęs ant šieno,
Ir atgyja, pajutęs rankas.
Ar jį pasukam taip, kaip išeina,
Ar kaip liepia tada mums — kas?

Kartais leidžiama kiek pastovėti,
O po to vytis laiką riščia,
Bet rodyklės — ratu savo vietoj,
Nes nežino, kur jo pradžia.

Kartais bando pabėgti į priekį,
Bet sulaiko jį mūsų ranka.
Nesipriešina laukui, nei rėkia,
Nes nežino, kur jo pabaiga.

Dykumų jis nebijo nei miestų,
Nei randų, nei raukšlių kaktoj.
Jį pasukti gali ar išmesti,
Sudaužyti, bet kas iš to?

Plūgas

Jis neieško pasauly teisybės —
Kas išdygsta, tas ir teisus.
Tik į saulę atsuktas žiba
Jo metalas, lig kaulų vėsus.

Niekada jis neina į karą,
Kokiame begyventų krašte,
Tik per amžius vis aria ir aria, —
Ką jis veiktų, padėtas karste?

Negalvoja, suaręs dieną,
Kad jį peraugs žole žalia,
Kur nubėgtų, poleidus jį vieną,
Ar sustotų vagos gale?

Ką jis jaučia, kai perpjauna sliekį,
Kad iš vieno padarė du?
Ar jo veidas velenoj išlieka,
Kai ta slysta tarytum ledu?

Ką pažįsta jis dar be žemės,
Kai žvaigždė atsispindi jame?
Jo noragas — mėnulis užlemęs,
Kol iš lėto pavirsta žeme.

Beržas

Auga tyliai ir tyliai baltuoja,
Kur tik nori — miške, atminty.
Kas šiušena žievę jo baltoj, —
Gal tas pats, kuris tau — ateity?

Tarsi lapą nugelsvina širdį
Vidur kiemo po metų ilgų,
Ar todėl panašus jis į Širvį,
Ar todėl, kad be garso ilgu?

Gali lapą jis tyliai numesti
Ne tik čia — bet kuriam krašte,
Gali net iškeliauti į miestą,
O iš ten parvažiuoti karste.

Regi laiką, o erdvę girdi,
Kol kamienu nubėga žinia.
Gali jis patylėt apie Širvį,
Bet ką nors pasakyti — ne.

Nuoširdi laisviečių šeima

So. Bostone ilgus metus gyvena nuoširdi laisviečių šeima. Suzana ir Juozas Šukiai. J. Šukis atvyko į Ameriką 1906 metais ir apsigyveno So. Bostone. "Laisvę" pradėjo skaityti nuo pirmojo jos numerio, kai tik ji pasirodė.

Žmona Suzana-Čaplikaitė-Šukienė atvyko 1910 m. Per daugelį metų abu buvo "Laisvės" skaitytojai ir nuoširdūs rėmėjai, abu priklausė, prie pažangiųjų lietuvių organizacijų, valdybose atlikdami pareigas.

Juozas ir Suzana Šukiai jau seniai iš mūsų tarpo išsiskyrė, apleido šį vargo pasaulį. Jie paliko gražiai išauklėtą ir išmokytą dukterį Olgą ir žentą Frank Graham, kurie nepamiršta Olgos tėvelių nei jų įdėjų, kurie per visą ilgą gyvenimą dirbo ir veikė darbo žmonių reikalams.

Dukra Olga kasmet prisiunčia "Laisvei" materialinės paramos. "Laisvės" administracija širdingai Olgai ir Frank Grahams dėkoja už materialinę paramą, ypač dabartiniu laiku labai reikalingą.

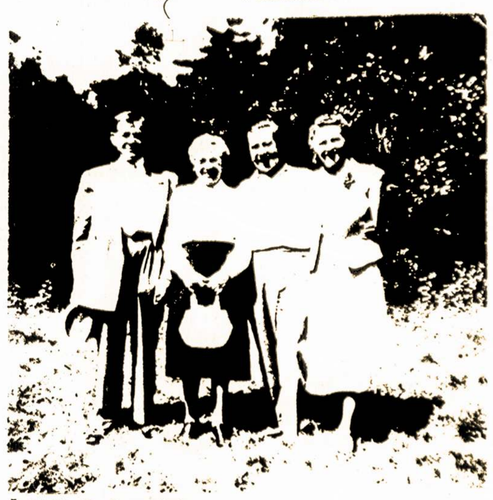

Šukiai ir Grahamų šeimos

Rajono laikraščio keturiasdešimtmetis

Klaipėdos krašte dar vyko mūšiai, kai iš fašistinių okupantų išvaduotoje Tauragėje išėjo pirmasis apskrities laikraščio "Tarybinis žodis" numeris.

Buržuazijos valdymo metais čia irgi buvo bandyta leisti laikraštį. Tačiau tada, 1933 metais, dėl lėšų stokos "Tauragės balsas" po keturių mėnesių nustojo gyvavęs.

Ir štai 1944 metų gruodyje, suremontavus seną spausdinimo mašiną ir surinkus išlikusį šriftą, trys seserys Šereikytės, Bronė Jurudytė šaltoje patalpoje po vieną raidelę ir surenka pirmąjį laikraščio numerį.

Sunkus tai buvo metas. Visa spaustuvė ir redakcija dirbo vienose patalpose. Nebuvo kuro, vakarais išjungdavo elektrą. Todėl žmonėms neretai tekdavo sukti spausdinamos mašinos ratą rankomis.

Jau pirmame "Tarybinio žodžio" numeryje buvo rašoma, kad "Tauragės apskrities darbo valstiečiai, vos spėję sužinoti apie jiems grąžintas teises, pradėjo atsiimti Tarybų valdžios duotą ir jiems priklausančią žemę 1940-1941 metais... Aprūpinti tarybinius naujakurius arkliais, karvėmis, inventoriumi ir sėkla yra svarbiausias tarybinių organų uždavinys, pravedant žemės ūkio pertvarkymo darbus". Laikraštis taip pat spausdino žinias apie padėtį frontuose, miesto atstatymo darbus, rašė apie fašistų ir lietuvių buržuazinių nacionalistų piktadarybes. Redakcija gaudavo korespondencijų, neretai parašytų neįgudusia darbininko ar valstiečio ranka. Ateidavo laiškų ir su tokiu prierašu: "Pasirašau slapyvardžiu, nes žinote, kokie dabar laikai..."

Nors karas buvo pasibaigęs, bet kaime siautėjo banditai. Jie nesibodėjo jokių priemonių, kad tik sutrukdytų kurti naują gyvenimą. O tam juos nuolat ragino ir kurstė amerikietiškos radijo stotys, žadėdamos padėti išsivaduoti iš "pavergimo".

Laikraščio, vėliau tapusio Tauragės rajono spaudos organu ir pavadinto "Leniniečių balsu", turinys kasmet vis labiau keitėsi. Pradėta plačiau rašyti apie žmones, jų laimėjimus, rajono kultūrinį gyvenimą, griežčiau kritikuoti atsilikėlius.

Šiandieninė Tauragė — išaugęs ir išgražėjęs miestas. Pastatyti ištisi gyvenamieji rajonai, mėsos, sūrių, vaisių ir daržovių kombinatai, statybinių medžiagų, skaičiavimo mašinų elementų gamyklos, baldų fabrikas ir kitos įmones. Iškilo nauji kultūros namai, viešbutis, mokyklos, vaikų darželiai, prekybos ir buitinio aptarnavimo įmonės.

Dideli pasikeitimai vyksta ir kolūkiniame kaime. Ūkiai kasmet gauna vis didesnes pajamas, gražiai ir kultūringai gyvena kolūkių ir tarybinių ūkių darbuotojai. Kaimuose ypač daug dabar statoma. Vien šiemet statyboms rajono ūkiuose bus panaudota 3.5 milijono rublių.

Apie pasikeitimus miesto ir rajono žmonių gyvenime šiandien plačiai informuoja "Leniniečių balsas", kurio tiražas siekia daugiau kaip 12 tūkstančių egzempliorių.

Įvykusiame laikraščio 40-mečio minėjime buvę redakcijos darbuotojai, neetatiniai korespondentai prisiminė sunkius pokario metus, kai spausdintas žodis dar tik skynėsi kelią į darbo žmonių mases, pasidžiaugė tuo, kad šiandien "Leniniečių balsas", kurio jau išėjo 5350 numerių, yra mėgiamas ir plačiai skaitomas mieste ir kaime.

Stanislovas Pleskus

Dainuojam kartu

Kaip nuoširdžiai skambėjo Justinos Jurgaitytės korespondencija "Šypsosi gimtinės veidas" laikraščio "LITERATŪRA IR MENAS" liepos 29-osios numeryje! (R: Atspausdintas "Laisvėj" šiam numery).

Pasirodė, kad koncertas buvo sėkmingas ir įspūdingas. Mes širdingai dėkojam Vilniaus Vyrų "Aido" Chorui ir jo vadovui, Algimantui Lopui, kad surengė tokį gražų muzikinį vakarą. Neužteko, kad mes pasiklausėm daug naujų vyrų choro dainų, bet ir mūsų solistai Viktoras Bekeris ir Stasys Kuzmickas buvo labai šiltai priimti. O po to, kitam restorano kambaryje, dar ilgai tęsėsi mūsų bendravimas, smagios dainos ir skanios vaišės.

Šį kartą Vilniaus "Aido" choras didelę garbę suteikė Stasiui Kuzmickui. Jis turėjo pabučiuot choro vėliavą, prisiekt, kad bus ištikimas choro narys ir padainuot dainą (išbandyt balsą). Mes amerikiečiai, užtraukėm "dainuok Tumba-Tumba". Stasys visus sužavėjo šia humorine daina, ir jis buvo įrašytas į "Aido" choro garbės narių sąrašą.

Į šią puotą buvo pakviesta ir eilė mūsų pažįstamų bičiulių, svečių ir menininkų, jų tarpe Jurgis Gaižauskas (su savo smuiku), Sigutė Trimakaitė ir Vladas Prudnikovas (Vilniaus solistai, kurie gegužės mėnesį lankėsi New Yorke ir dalyvavo "Aido" choro koncerte). Poetas Vytautas Barauskas paskaitė savo naujas eiles "Gimtinės Upelis" kurias taipgi skyrė "Aido" chorui. O kompozitorius A. Raudonikis pažadėjo parašyt muziką.

Čia mes "Aidiečiai" turėjom progą padėkot kūrėjam už jų darbą. New Yorko "Aido" choro vardu įteikėm visiems Vilniaus "Aido" vyrams po plunksną šio vakaro prisiminimui.

Ir vėl skambėjo dainos! Šį kartą padalinau lapelius, kuriuose išspausdintos dainos "We Shall Overcome", "This Land Is Your Land", (Amerikos liaudies) ir prancūzų studentų daina "Vive L'Amour" su angliškais ir lietuviškais žodžiais. Su Algiu Lopu prie elektrinio pijanino, ir mūsų Florence Kazakevičiūte prie akordeono, išmokėme visus choristus ir svečius dainuoti tris naujas dainas. Vyrai pažadėjo kad jau kitam koncerte Vilniuje skambės ir šios Amerikos liaudies dainos.

Jau greit vidurnaktis. "Aido" vyrai užtraukė "Eisim, broleliai namo", balsais prisidėjom visi, linkėdami viems kitiems sėkmės ir dar daug skambių dainų iki kito pasimatymo.

Norėčiau pridėti dar kelis žodžius. Pasaulio muzikologai jau pradėjo pripažinti, kad lietuvių liaudies dainos savyje turi retą savotiškumą, jos dabar renkamos ir nagrinėjamos.

Labai džiugiai buvome nustebinti, kai didžiulis, stiprus Raudonosios Armijos Vyrų Choras, per savo pasirodymą Kalnų parke, užtraukė lietuviškai "Ant kalno karklai siūbavo". Tikiu, kad neužilgo ir Amerikos chorų vadovai "atras" šią ypatingą liaudies dainą. Beje, jau turim ir angliškąjį vertimą.

Mildred Stensler

VYTAUTAS BARAUSKAS

Gimtinės upelis

Yra upelis mūsų žemėj vienas—
Maža raukšlelė tėviškės delne.
Jo vardą, tikim, žino ne kiekvienas,
Nors ir paliko pėdas jo dugne.

Prie jo—
Tyli lopšinė mum skambėjo
Ir glaudės mylinti mamos galva,
Prie jo mums mūsų žemė prasidėjo,
Pasakius gražų vardą—LIETUVA.

Jis teka per laukus ir mūsų širdis,
Atnešęs mums šimtus naujų dainų,
Jis mūsų meilės žiedlapius pagirdo,
Kai jo lašelį nešam ant delnų.

Tad plaukit, upės, jūros suvilniję
Ir šėlkit vėjai paukščių skridime—
Gražiausiom liks mums
baltosios lelijos
Gimtam upely, tėviškės delne.

Mes čia—
Tyli lopšinė mum skambėjo
Ir glaudės mylinti mamos galva,
Nes čia PASAULIS
mūsų prasidėjo,
Kurį visiems
mums davė LIETUVA.

SVARBUS PRANEŠIMAS

Spalio-October 5 dieną šeštadienį 1 val. po pietų kviečiame "Laisvės" bendrovės direktorius ir "Laisvės" namo direktorius ir veikėjus į svarbų pasitarimą svarbiais reikalais.

Prašome skaitlingai dalyvauti. Pasitarimas įvyks "Laisvės" name, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park, N. Y.

"Laisvės" direktoriai

Lietuvių Darbininkų Susivienijimas

PENKI DEŠIMTMEČIAI, KAI LIETUVIŲ DARBININKŲ SUSIVIENIJIMAS [ASSOCIATION OF LITHUANIAN WORKERS]

veikia apdraudos, kultūros ir sporto srityse.

Galite įsirašyti į LDS be daktaro egzaminavimo, užpildydami narystės aplikaciją.

Įsirašyti galima nuo gimimo dienos iki 70-ties metų. Apdraudos paliudymai (policies) nuo 1000 dolerių iki 10,000 dolerių.

Išduodame stipendijas (scholarships) po 1,000 dolerių per metus penkiems moksleiviams, kurie išpildo mūsų nustatytus reikalavimus (requirements).

Dėl platesnių informacijų kreipkitės į LDS Centrą šiuo adresu:

Association of Lithuanian Workers
26 North Street Room 42
Middletown, N. Y. 10940
Telefonas (914) 343-2774

LIŪDNAS PRISIMINIMAS

Antanas Bimba

Mirė 1982 m. rugsėjo mėnesio 30-ą dieną

GYVAS ATMINTYJE

Nors kapas tavo taip toli toli
Kitoj šaly,
Už girių, už kalnų,
Už vandenų,
Tu visas nuolatos many
Kaip gyvas gyveni.

Nors nusruveno metų daug, dienų
Skaudžių, liūdnų,
Negailestingon praeitin
Ir užmarštin,
Tu vaidinies man akyse
Su šypsena šviesia.

Kol laiko upė ateitin vis plauks
Ir nesiliaus
Kova dėl žemės pažangos,
Didžios, džiugios,
Toliau kovosi tu darbais,
Veržlios, žavios,
Kolei dosnus likimas leis
žengt su — kitais,
Savy nešiosiu vis tave
Tavim gyva . . .

J.S.

ILSĖ

Sveikinkite savuosius per "Laisvę"

Gimtadienio ir sukakčių progomis per visus metus sveikinkime savo artimuosius per laikraštį "Laisvę". Bus laikraščiui parama ir pasieksite visus su vienu parašymu. Bet nedelskite — tuojau prisųskite savo sveikinimus. Kaina $10.00.

ADMINISTRACIJA

S. MASYTE

Nuoširdžiai Jus užjaučiame ir liūdime kartu su Jumis, mylimai mamytei mirus.

ANYKŠČIŲ RAJ. AUDRIONIŠKIO BIBLIOTEKININKĖ IR SKAITYTOJAI

BROOKLYN, N. Y.

MIRUS

Bronei Keršulienei

Nuoširdžiai užjaučiame jos vyrą Walterį, gimines bei visus jos artimuosius. Jos šviesus atminimas liks ilgam gyvas mūsų mintyse.

AUGUSTAS ir NATALIE IEŠMANTAI
Lauderdale Lakes, Fla.

JACKSON HEIGHTS, N. Y.

MIRUS

Evai Mizarienei

Reiškiame nuoširdžią užuojautą jos giminėms, "Laisvės" kolektyvui ir visam personalui, idėjos draugams, JAV ir Tarybų Lietuvoje.

Natalie ir August Iešmantai
Jule Lazauskienė
Juozas Krupp
Jule ir Steve Jurevičiai
Valentina ir Alex Nevins
Helen ir Isidorius Chalkiai

Lauderdale Lakes, Fla.

HUNTINGTON, N. Y.

LIŪDNAS PRISIMINIMAS

Juozas Kasmočius

Mirė 1980 m. rugpjūčio 31 d.

Liūdnai praėjo penki metai, kai mirė mano mylimas vyras. Paliko mus giliame liūdesyje iš kurio niekada neišeisime.

Ilsėkis ramiai, mano mielasis, Cypress Hill kapinėse.
Mes tavęs niekada nepamiršim.

Liūdinti žmona—**ELZBIETA KASMOČIENĖ**
Dukra—**LENA ZUKOWSKI su šeima**
Sūnus—TOMAS **su šeima**

WOODSIDE, CALIFORNIA

Liūdnas prisiminimas

Jonas Kodis, Laurenčietis, viešėdamas pas dukrą Jenat Hume, 1985 m. birželio 23, staiga mirė, būdamas 90 metų.

Kiekvieno šeimos nario mirtis iššaukia didelį gailestį likusiems šeimos nariams. Aš tą širdgėlą pergyvensiu. Jo mirtis iššaukė didelį širdies skausmą mano sūnui Alfred ir dukrai Janet ir jų šeimoms.

Nežiūrint kaip buvo skaudu netekus mylimo šeimos nario, bet mirusį turėjome palaidoti ten, kur Jis mirė; ir jį turėjome palaidoti be plačios visuomenės paslaugų.

Didelis ir nuoširdus dėkui visiems už suteiktas paslaugas laidojant brangų mano draugą Joną.

Lieku nuliūdus:
AFEMIJA KODIS
No. Reading

BRIEFS

Reminisce about Youth Festival . . .

Eighteen-year-old Carol Hollie said she was searching for the "truth" when she and three other Baltimore residents journeyed halfway around the world to attend the 12th World Festival of Youth and Students in Moscow this summer. But what they found was something of a surprise.

Although delighted with the oppportunity to participate in a festival that attracted 20,000 delegates from 160 nations, the 18-year-old Bowie State freshman said she did not go without some preconceived notions about the Soviet government and people.

What she had been led to believe about the Soviets, Miss Hollie said, was that "they were war-hungry and wanted to kill us . . . and they were cold-hearted and anti-American."

But what she found instead were hearty greetings from the Soviets — among them an old woman who hugged her, gave her flowers and thanked her for caring enough about preventing nuclear war to come and share her views with youths from so many other countries.

"When we walked down the street, people came up to us and thanked us for coming, and said they knew people in our country wanted to stope (nuclear war). Miss Hollie said as she and the three other Baltimore delegates discussed their impressions of Russia and the Moscow festival.

Miss Hollie read a statement from the delegates that affirmed their commitment to ending the arms race between the superpowers and also protested the Reagan administration's relationship with South Africa and involvmenet in the Nicaraguan civil war.

Delegate Susan Wheeler, a 16-year-old City College junior, said that overtones of peace, anti-nuclear sentiment and brotherhood emerged during the festival's opening ceremony, in which 50 countries displayed their flags. **[From Baltimore "Sun"]**

* * *

Had a good night's sleep lately? Really deep, restful sleep? No. You are not alone. Some 45 million people toss and turn nightly, unable to make their eyes stay closed or to turn off their minds, according to researchers.

* * *

I am most disturbed by your lack of coverage of the unprecedented air war being waged against Salvadoran peasants by their country's own air force. Napalm, white phosphorous and anti-personnel weapons have killed, maimed and horribly burned hundreds, if not thousands, of innocent men, women and children, and the carnage continues unabated. The Salvadoran Air Force is organized, trained and supplied by the U.S. Its daily operations are directed by U.S. military personnel based on U.S. spy plane reconnaissance photos. How can you not give this story top, continuous coverage? **Jerold Block**

* * *

West Europe is literally infested with the United States nuclear and conventional weapons to the point of overkill. United States warships that carry nuclear charges are constantly on the alert cruising in the Mediterranean and off the western coast of Europe. Tensions there have become increasingly aggravated.

* * *

They say when Joan B. Kroc was a little girl she wanted to be rich so she could help people.

Today she is rich and she is trying to help people. Recently she ran ads in 23 newspapers urging readers to write their representatives in Washington if they agreed with the words of President Eisenhower: "Every gun that is made, every warship launched, every rocket fired signifies, in the final sense, a theft from those who hunger and are not fed, those who are cold and are not clothed . . ."

"There's a wonderful groundswell beginning. I just hoped with this ad it would pique their awareness a little more," Kroc said. "We really have to get involved in world peace."

She says the arms race is the highest priority in her life now.

* * *

Phil and Nan McCurdy-Mitchell, frustrated by Reagan administration support of rebels in Nicaragua, took international politics into their own hands and sold nearly all the belongings in their East Baltimore home to finance a move to Nicaragua later this year.

Everything, from beds and pillow cases to record collections and Mr. Mitchell's award-winning art work, was for sale in the South Chester Street home. Through the "Purchase for Peace," the couple hopes to raise 85,000 so they can support themselves for a year in Nicaragua.

There, as representatives of the newly formed ecumenical group of 12 city churches called Casa Baltimore, they will be bringing Americans to Nicaragua to see the conditions that have been created by the country's bitter civil war.

Ilse

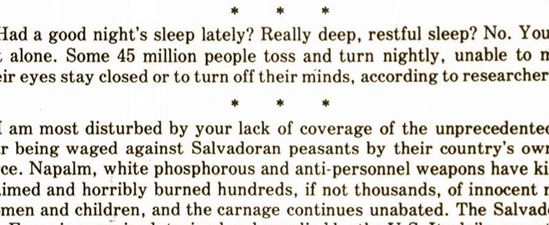

Carol Hollie [left], Susan Wheeler and Nery Linares reminisce about their visit to Moscow as delegates to a youth festival there.

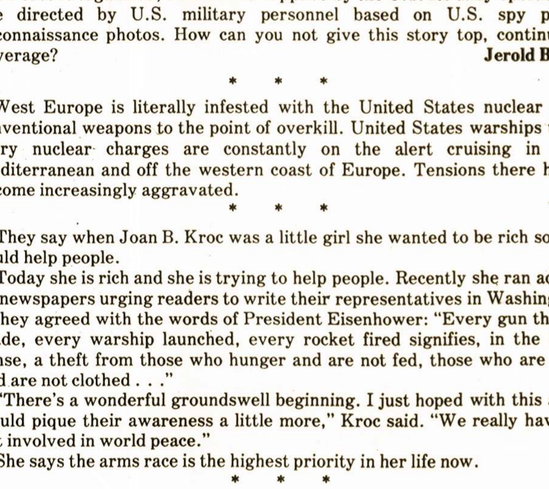

Phil Mitchell and Nan McCurdy-Mitchell hold some of the belongings they sold yesterday to finance a trip to Nicaragua.